

Economisch Programma DE LANGSTRAAT

2016 en verder..

(Sociaal-)Economisch Team:
Gemeente Heusden
Gemeente Waalwijk
Gemeente Loon-op-Zand

Versie 10 november 2015

Inhoudsopgave

Leeswijzer.....	5
Samenvatting.....	7
1 Visie en doelstelling.....	11
1.1 Visie op de Langstraat	11
1.2 Doelstelling	12
1.3 Burgers, ondernemers, onderwijs en de overheid	13
1.4 Programmatische aanpak	13
1.5 Visie kernachtig verwoord.....	14
2 Ondernemingsklimaat.....	15
2.1 Speerpunten	15
2.2 Innovaties en nieuw ondernemerschap	15
2.3 Factoren van invloed op het ondernemingsklimaat	16
3 Sectorprogramma's	21
3.1 Vrijtijdseconomie	21
3.2 Detailhandel	24
3.3 Logistiek.....	26
3.4 Metaal- en machineindustrie	28
3.5 Schoen- en lederindustrie	30
4 Wonen en infrastructuur	33
4.1 Woonbeleid	33
4.2 Infrastructuur en verkeer (bereikbaarheid).....	33
5 Conclusies en aanbevelingen.....	34
5.1 Conclusies	34
5.2 Aanbevelingen	34
LITERATUUR.....	35
BEGRIPPENLIJST.....	36
BIJLAGE 1 Achtergrond en werkwijze.....	37
BIJLAGE 2 SWOT-De Langstraat in het kort.....	43
BIJLAGE 3 Ondernemers, onderwijs en (lokale overheid).....	45
BIJLAGE 4 Sectorprogramma's.....	47

FIGUREN

Figuur 1-1	De Langstraat: wonen, werken en recreëren. Bestaande situatie en ontwikkelingen	12
Figuur 1-2	stuurwiel van factoren die het ondernemingsklimaat bepalen	14
Figuur 2-1	grofmazige indeling bedrijfleven De Langstraat	37
Figuur 2-2	Illustratie van de samenhang tussen strategische regionale speerpunten en de visie en beleidskeuzes in de Langstraat.....	38

Leeswijzer

Het Economisch Programma voor De Langstraat 2015 is geschreven voor de gemeenteraden van Loon op Zand, Heusden en Waalwijk. De informatie is zo geordend en tekst is zo geschreven dat de raad op basis hiervan een afgewogen besluit kan nemen. De rol van de raad is daarbij om tot kaderstellende besluitvorming te komen. De raad zal zich dan ook vooral moeten uitspreken over de doelstelling en beleidslijnen die worden voorgesteld. Toch zijn in dit plan ook actiepunten benoemd, terwijl besluitvorming hierover past bij de rol van het college. Enkele actiepunten zijn bewust ook opgenomen in dit beleidsplan omdat die namelijk vaak goed illustreren en duidelijk maken waar de genoemde beleidslijnen concreet over (kunnen) gaan. Een belangrijke kanttekening bij de actiepunten is ook dat sommige actiepunten alleen goed in gezamenlijkheid met het bedrijfsleven en/of het onderwijs kunnen worden uitgevoerd en bepaalde actiepunten soms zelfs in belangrijke mate een verantwoordelijkheid van ondernemers of het onderwijs zijn.

In het voorliggende sociaal-economisch plan bevindt zich voorin een samenvatting. Deze samenvatting is de kern van het beleid dat in deze nota beschreven wordt. De volgende hoofdstukken dienen ter verdieping en toelichting van datgene wat in de samenvatting beschreven is.

Dit beleidsstuk over het Economische Programma voor de Langstraat bestaat uit drie hoofddelen. Het eerste deel bestaat uit hoofdstuk 1 dat de visie verwoordt waarop het programma is gebaseerd. In bijlage 1 wordt de daarbij behorende achtergrond en werkwijze beschreven. Het tweede deel bestaat uit de hoofdstukken 2 en 3 en gaat in op de essentie van de programmatische aanpak en verwoordt de belangrijkste uitdagingen van deze regio voor de versterking van het ondernemingsklimaat. In dit deel wordt eerst aan de hand van vestigingsfactoren en vervolgens ook per sector ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen en de nodige acties. Ten slotte vormen de hoofdstukken 4 en 5 afsluitende hoofdstukken waarin de verbinding wordt gelegd met de andere beleidsvelden (wonen, ruimtelijke ordening/verkeer) en conclusies en een aanbevelingen worden gedaan.

De bijlagen zijn hoofdzakelijk bedoeld om (cijfermatige) achtergrondinformatie te verstrekken.

Samenvatting

Visie

De Langstraatse kracht is gebaseerd op de landschappelijke en economische **verscheidenheid, veerkrachtig ondernemerschap**, een goede **bereikbaarheid** en de kwaliteit van **doeners** (meer MBO'ers, minder Universitair geschoolden).

Deze kwaliteiten en het goede woonklimaat zijn de basis voor de sterke **vrije tijdseconomie** en sterke **materiaalgebonden sectoren**, waaronder ambachtelijk-industriële ondernemerschap zoals de metaalindustrie (Metal Valley), de schoen- en lederbranche, meubel- en keukenproductie en logistiek en groothandel.

De samenwerking tussen de 3 O's wordt versterkt en positieve initiatieven van burgers worden ondersteund. Er wordt daarbij ingezet op een (duurzame) economische ontwikkeling door het stimuleren van innovatief en startend ondernemerschap en het verbeteren van de aantrekkelijkheid van de vestigingsfactoren voor ondernemers in de Langstraat.

Doelstelling

Het economisch programma voor De Langstraat is bedoeld om het ondernemingsklimaat te verbeteren en de economische ontwikkelingskansen van de Langstraat maximaal te benutten. Met de versterking van het ondernemingsklimaat wordt beoogd de welvaart en het welzijn in de Langstraat te vergroten.

Door anno 2015 dit economisch programma handen en voeten te geven:

- wordt de aantrekkelijkheid van de Langstraat verhoogd en kan de Langstraat optimaal profiteren van het economisch herstel,
- kan de werkgelegenheid groeien, 'social return' kan worden toegepast en innovaties worden gestimuleerd,
- wordt het ondernemingsklimaat versterkt met goede randvoorwaarden en ruimte voor bestaand en startend ondernemerschap,
- wordt ingezet op ontwikkeling van voorzieningen voor een prettig woon- en leefklimaat, waaronder voorzieningen voor het besteden van de vrije tijd.

Bij deze programmadoelstellingen wordt ernaar gestreefd om burgers maximaal bij het arbeidsproces (en/of participatie in de maatschappij) te betrekken.

Programmatische aanpak

Om de uitdagingen voor de toekomst het hoofd te bieden en als subregio competitief te zijn is een goed samenspel nodig van burgers, ondernemers, het onderwijsveld en de overheid. Burgers worden vertegenwoordigd door de gemeenteraden. De samenwerking van de 3 o's, ondernemers, onderwijs en overheid vormen een belangrijke basis voor de economische ontwikkeling van de Langstraat. De programmatische aanpak heeft een looptijd van meerdere jaren waarbij het hoofddoel vaststaat. De bijbehorende projecten en activiteiten en de precieze prioritering daarvan kunnen van jaar tot jaar variëren. De programmatische aanpak biedt daarmee de ruimte om flexibel op veranderende omstandigheden in te spelen. Het economische programma wordt opgesteld op basis van de factoren die bepalend zijn voor het ondernemingsklimaat:

- Bereikbaarheid,
- Beschikbaarheid van personeel,
- Het voorzieningenniveau (scholen/winkels/theater/woonklimaat etc.),
- De nabijheid van klanten /de markt,
- De prijs (van o.a. bedrijfsgrond),
- De locatie (op het bedrijventerrein/winkelgebied),
- Het imago,
- Serviceniveau van de (lokale) overheid.

Ondernemers, onderwijs en overheid

Een stevige alliantie tussen ondernemers, onderwijs en de overheid is van groot belang voor de economische ontwikkeling van De Langstraat. De onderwerpen die belangrijk zijn voor ondernemers zijn echter niet automatisch belangrijk voor het

onderwijs of de overheid en vice versa. Er bestaat echter wel een belangrijke maatschappelijke samenhang en wederkerigheid tussen deze drie partijen.

Vanuit het bedrijfsleven in de Langstraat zijn een aantal factoren benoemd waar men zich zorgen over maakt of waarvan men vindt dat er verbeteringen mogelijk zijn. De belangrijkste waren de volgende 4 onderwerpen:

1. Beschikbaarheid van personeel. Stimuleren van gerichte opleidingen, een betere match tussen onderwijs en bedrijfsleven. Arbeidspotentieel.
2. Imagoverbetering en promotievoorstellen. Trots zijn op wat we te bieden hebben. Dit als kans benutten.
3. Overheidsdienstverlening in brede zin.
4. Ontwikkeling van de kennisintensieve branche, innovaties en startend ondernemerschap.

Oplossingsrichtingen

Om zicht te houden op het belang van de vestigingsfactoren wordt voorgesteld om een 'thermometer' voor het ondernemingsklimaat in de Langstraat te ontwikkelen. Op basis van concrete 'casussen' wordt gewerkt aan verbetering van de *overheidsdienstverlening*.

Voor de *beschikbaarheid van personeel* kunnen, onder andere in nauwe samenwerking met Baanbrekers, oplossingen worden gezocht.

In samenwerking met het bedrijfsleven kan worden gewerkt aan de *verbetering van de bekendheid* van de Langstraat en aan de zichtbaarheid en een *positief imago*.

Voor welke bedrijven de *lokale markt en klanten* belangrijk zijn kan preciezer worden uitgezocht zodat de lokale verbindingen nog beter benut kunnen worden voor de ontwikkeling van de economie.

De realisatie van een professionele vrachtwagenparkeerplaats in Waalwijk zal bijdragen aan *goede voorzieningen*.

Met de spoedige realisatie van de nieuwe insteekhaven wordt de *bereikbaarheid* (over water) verder verbeterd.

Locatie: in hoeverre er nog nieuwe (zeer) grote logistieke kavels tot ontwikkeling moeten worden gebracht dient te worden onderzocht, over de ontwikkeling daarvan worden in regionaal verband afspraken gemaakt.

Prijs: hoe de grondprijzen in de Langstraat worden ervaren door potentiële vestigende ondernemingen kan nog nader worden onderzocht.

Speerpuntsectoren

Vrijtijdseconomie

De provincie Noord-Brabant is ambitieus en wil zich profileren als de meest innovatieve en gastvrije provincie, de regio Hart van Brabant kiest ook voor een hoge ambitie in de vrijetijdseconomie. Door samenwerking in de Langstraat willen de gemeenten Loon op Zand, Heusden en Waalwijk een gezamenlijke bijdrage leveren aan de regionale ambitie. De Langstraat kan daarin prima bijdragen omdat het een sterk toeristisch profiel heeft. Er zijn attracties zoals de Efteling en het Blauwe Meer, goede winkelveorzieningen (de meubelboulevard) en er is een waardevol landschap met onder andere Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen en de vesting Heusden. Er liggen nog kansen voor het opplussen van het aanbod, samenwerking in marketing en productontwikkeling.

Detailhandel

De Langstraat heeft uitgebreide detailhandelsvoorzieningen die gekenmerkt wordt door een grote variëteit aan winkel- of boodschappencentra in diverse (kleinere) kernen. Ten gevolge van veranderend consumentengedrag zijn de ontwikkelingen in de detailhandel turbulent. De internetverkopen nemen toe en er is sprake van afnemende winkerverkopen. Er wordt gezocht naar oplossingen, bijvoorbeeld door het combineren van detailhandel met andere functies, om de leefbaarheid in dorpskernen te behouden. Verdere concentratie en het compacter maken van centra is één van de belangrijke voorwaarden voor een gezonde detailhandelsstructuur.

Er kunnen hiervoor diverse acties worden ondernomen. In ieder geval kan in samenwerking met het bedrijfsleven een actieplan worden gemaakt voor de versterking van de detailhandel in De Langstraat. Hierbij spelen profilering van de diverse winkelcentra en de winkelbeleving een centrale rol.

Logistiek

De logistieke sector biedt veel werkgelegenheid en draagt bij aan de welvaart in De Langstraat. Deze sector zal de komende 10 jaar nog aanzienlijk groeien. Het bedrijfsleven heeft zich onder andere met de stichting Oog voor de Logistiek (De Langstraat) en de verbinding met het Huis voor de Logistiek (Hart van Brabant) goed georganiseerd. De krapte op de arbeidsmarkt neemt toe, daardoor worden personeelstekorten in de Logistieke sector verwacht. De logistiek sector is de

belangrijkste sector met een uitbreidingsvraag voor bedrijfsgrond (grote kavels). Er wordt gewerkt aan de vergroting van de belangstelling voor het logistieke en technische vak. Daarnaast wordt ingezet op de ontwikkeling van een logistieke academie De Langstraat.

Metaal- en maakindustrie

De (ambachtelijke) kennis en innovatiekracht van de sector vormt een belangrijke kracht en biedt ontwikkelingskansen. Het stimuleren van innovaties en kennisuitwisseling is van groot belang voor het behoud en de ontwikkeling van de sector. De beschikbaarheid van (technisch geschoold) personeel en het imago van de sector zijn de belangrijkste knelpunten voor de sector. Er wordt gewerkt aan de versterking van het netwerk van metaalbedrijven in de Langstraat en stimulering van kennisuitwisseling tussen bedrijven en innovaties (stichting Metal Valley Netherlands).

Schoen- en lederbranche

Al zijn de hoogtijdagen van lokale schoenproductie voorbij, de schoen- en lederbranche is anno 2015 nog steeds van belang voor de Langstraat. Van industrieel centrum is de Langstraat ontwikkeld in een handelcentrum en logistiek knooppunt voor de schoenenbranche. De SELL heeft de belangrijke ambitie om als organisatie en als branche in De Langstraat erkend en herkend te worden als autoriteit voor de de schoenen-, leder- en lederwarenmarkt. De gemeente Waalwijk ondersteunt deze ambitie door te helpen met de realisatie van een toonaangevend nieuw museumconcept voor het schoen- en ledermuseum in het hart van de stad.

Conclusie en aanbeveling

Voor de succesvolle uitvoering van een Economisch Programma kan een goede afstemming en eensgezindheid binnen en tussen de geledingen van ondernemers, het onderwijs en de overheid doorslaggevend zijn.

De in dit document beschreven beleidslijnen en de beschreven mogelijke acties zijn de basis voor bespreking in de gemeenteraden en gesprekken met ondernemers en het onderwijs over de te volgen koers. Prioriteiten kunnen gesteld gaan worden en beleid en acties kunnen verder worden aangescherpt.

Op basis hiervan kunnen de uitvoerende partijen, ondernemers, het onderwijs en de gemeenten Waalwijk, Loon op Zand en Heusden afspraken maken over de precieze uitvoeringsagenda en de planning daarvan. De eerder beschreven sectorparagrafen worden nader uitgewerkt in actieprogramma's. Op dat moment wordt de uitgangspunten van het beleid financieel vertaald en voorzien van een financiële onderbouwing.

1 Visie en doelstelling

Economische zaken is een complex en breed beleidsveld. Als aanzet en basis om tot een economisch (actie)programma te komen, is daarom eerst een gedegen cijfermatige en kwalitatieve verkenning gemaakt naar de economische aspecten van de Langstraat. Die onderbouwing is terug te vinden in de Sociaal-economische Verkenning voor De Langstraat (oktober 2014). In die verkenning is ook de relatie van de subregio De Langstraat tot de omliggende regio's en internationale ontwikkelingen geschetst.

Tot het jaar 2011 hadden de gemeenten Loon op Zand, Heusden en Waalwijk elk hun afzonderlijke economische beleid en werd slechts sporadisch op dit vakgebied samengewerkt. Toch waren er al langere tijd goede inhoudelijke redenen om dit beleid meer op elkaar af te stemmen. In 2011 zijn de gemeenten daarom intensiever met elkaar gaan samenwerken en is een sociaal-economisch team (SET) opgericht. Uit de verkenning blijkt dat bevordering van bedrijvigheid en werkgelegenheid op Langstraatse schaal en maat nodig is om effectief te kunnen opereren. In 2015 heeft elke gemeente nog zijn eigen beleid maar wordt parallel daaraan en aanvullend daarop ook een overkoepelend beleid gemaakt in de vorm van het economische programma voor de Langstraat. Het economische programma voor de Langstraat is een volgende stap om het ondernemingsklimaat in De Langstraat en de samenwerking daarin tussen de gemeenten vorm te geven. Sommige figuren en teksten uit de sociaal-economische verkenning zullen benut worden om het programma te verduidelijken. In dit hoofdstuk wordt eerst die visie op de Langstraat verwoord. Verder wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan het doel van dit programma, de rol die ondernemers, het onderwijs en de overheid daarin spelen en de programmatische aanpak.

1.1 Visie op de Langstraat

1.1.1 De Langstraat gekarakteriseerd

De Langstraat kan worden gekenmerkt als een verstedelijkt gebied met een dorps karakter. De Midden-Langstraat wordt getypeerd als een sterke en goed bereikbare regio met zowel landelijke als stedelijke kenmerken waar het goed wonen, werken en recreëren is. Figuur 1-1 illustreert de ligging van bedrijventerreinen en woon- en recreatiegebieden in de Langstraat, bovendien zijn op de kaart nieuwe ontwikkelingslocaties weergegeven. Bewoners van de Langstraat ervaren bovendien niet de lasten van de grote stad maar profiteren wel van de lusten ervan door de nabijheid van Tilburg en 's-Hertogenbosch. Deze steden bieden uitgebreide voorzieningen zoals onder andere een universiteit, hogescholen, bioscopen en een binnenstad met een belangrijke uitgaansfunctie.

De Langstraat heeft naast de ruimtelijk-landschappelijke kwaliteiten, een aantal belangrijke en specifieke economisch-historische kenmerken zoals:

- belangrijke land- en tuinbouw,
- de schoenindustrie/lederwaren,
- de metaalindustrie,
- scheepsbouw in Heusden en Waalwijk.

De teruggang van zowel de schoenindustrie als de scheepsbouw is voor deze regio vormend geweest. Met lef en een (uit nood geboren) flexibiliteit en veerkracht zijn nieuwe ondernemingen ontstaan. Daarnaast geldt dat binnen de Langstraat nog steeds veel (ambachtelijke) kennis bestaat over de schoenindustrie en de metaalsector.

1.1.2 Visie: de Langstraatse kracht

Wat zijn nu eigenlijk de kernkwaliteiten van de Langstraat waarmee we 'de markt' op kunnen?

- o **Verscheidenheid** en kwaliteit in landschap, woonmilieu's en economische structuur,
- o **Veerkracht**, dit komt tot uitdrukking in sterk (startend) **Ondernemerschap**,
- o **Bereikbaarheid**,
- o De kwaliteit van **Doeners** (meer MBO'ers, minder Universitair geschoolden).

Deze kwaliteiten dragen bij aan het ondernemingsklimaat en de twee economische pijlers:

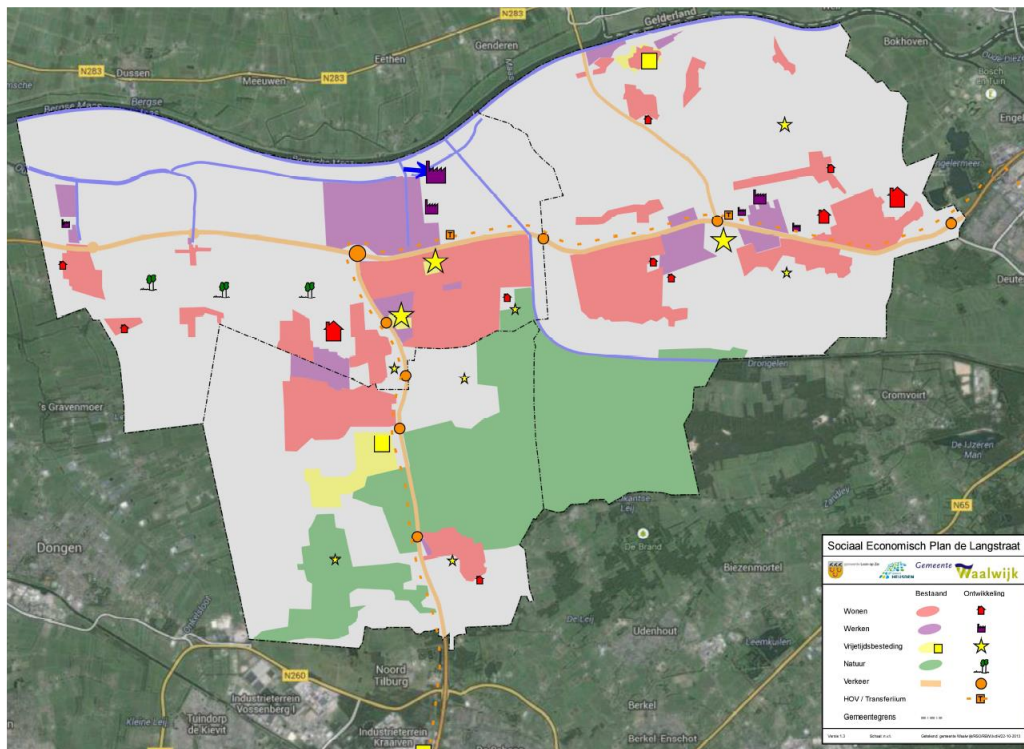
- Een sterke **vrijtijdseconomie** met als ingrediënten onder andere De Efteling, Loonse- en Drunense Duinen, vesting Heusden en de meubel- en keukenboulevard.

- Sterke materiaalgebonden sectoren, waaronder veel **ambachtelijk-industriële ondernemerschap (rondom de A59)** zoals de metaalindustrie (Metal Valley), schoen- en lederindustrie, meubel- en keukenproductie en logistiek en groothandel.

Twee pijlers naast elkaar ontwikkelen

De kernkwaliteiten van de Langstraat kunnen maximaal benut worden door deze economische pijlers zo goed mogelijk naast elkaar te ontplooiën en waar mogelijk kruisbestuiving tussen sectoren mogelijk te maken. De inzet is de **ontwikkeling** van de **vrijtijdseconomie** en het **behouden en versterken** van het **ambachtelijk-industriële ondernemerschap** en de logistieke sector. De uitdaging is om ambachtelijke-industriële ondernemerschap niet ten koste te laten gaan van woonkwaliteiten, het woongenot en het imago dat bij "Leisure" hoort.

Figuur 1-1 De Langstraat: wonen, werken en recreëren. Bestaande situatie en ontwikkelingen

1.2 Doelstelling

De algemene doelstelling:

Het economisch programma voor De Langstraat is bedoeld om het ondernemingsklimaat te versterken en de economische ontwikkelingskansen van de Langstraat maximaal te benutten. Met de versterking van het ondernemingsklimaat wordt beoogd de welvaart en het welzijn in de Langstraat te bevorderen.

Definitie ondernemingsklimaat:

Het geheel van maatschappelijk-economische omstandigheden, in het bijzonder voor zover die worden beïnvloed door overheidsmaatregelen, dat invloed uitoefent op de bereidheid van de onderneming om te investeren.

Uitgangspunt:

Het economisch programma neemt de stimulering en ondersteuning van ondernemerschap als vertrekpunt voor de economische en sociale ontwikkeling van De Langstraat.

Door anno 2015 dit economisch programma handen en voeten te geven wordt de aantrekkelijkheid van de Langstraat verhoogd en kan de Langstraat optimaal profiteren van het economisch herstel. De werkgelegenheid kan groeien, 'social return' kan worden toegepast en innovaties worden gestimuleerd.

Uitgewerkte doelstelling:

Het ondernemingsklimaat wordt versterkt door de economische ontwikkelingskansen van de Langstraat maximaal te benutten:

- Met goede randvoorwaarden en ruimte voor bestaand en startend ondernemerschap (zie paragraaf 1.5),
- Door kennisontwikkeling, investeringen en innovaties te faciliteren en op elkaar te laten aansluiten.

De welvaart en het welzijn in de Langstraat wordt bevorderd door:

- te werken aan oplossingen tegen werkloosheid en tekorten aan (geschoold) personeel,
- mogelijkheden om van vrije tijd te genieten te verbeteren door onder andere goede voorzieningen voor toerisme en recreatie en overige (stedelijke) voorzieningen.
- Goede voorzieningen voor een prettig woon- en leefklimaat. Hierbij kan gedacht worden aan scholen, woningen en voorzieningen voor het besteden van de vrije tijd.

Er wordt naar gestreefd om burgers maximaal bij het arbeidsproces (en/of participatie in de maatschappij) te betrekken. Bijzondere aandacht wordt gegeven aan het versterken van het ondernemerschap de sectoren detailhandel, recreatie & toerisme, logistiek, metaal en techniek, schoen en leder. Ook wordt er gewerkt aan de agrifood-keten.

1.3 *Burgers, ondernemers, onderwijs en de overheid*

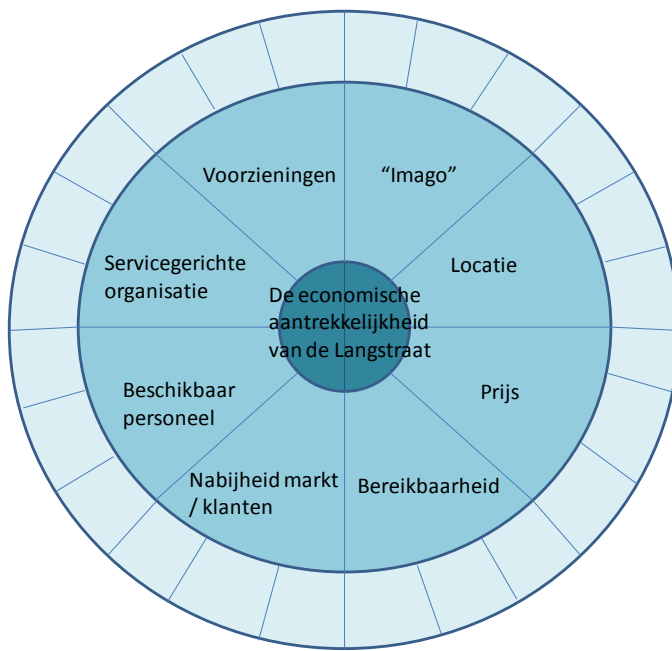
Om de uitdagingen voor de toekomst het hoofd te bieden en als subregio competitief te zijn is een goed samenspel nodig van burgers, ondernemers, het onderwijsveld en de overheid. Burgers spelen een rol door hun participatie aan maatschappelijke activiteiten. Zij zijn betrokken via hun democratische vertegenwoordiging in de gemeenteraden en hun rol als onder andere werknemer of werkgever en scholier of docent in het onderwijs. De gemeentelijke overheid in de Langstraat heeft de taak om de juiste randvoorwaarden te scheppen en faciliterend te zijn voor burgers, het bedrijfsleven en het onderwijs. Het onderwijs speelt een cruciale rol in de opleiding van toekomstige werknemers. Het lokale bedrijfsleven heeft primair de taak om in te spelen op op lokale, nationale en internationale marktontwikkelingen. Ondernemingen bieden werkgelegenheid. Het bedrijfsleven beschouwen we daarom als de motor voor sociaal-economische ontwikkeling. In bijlage drie wordt dieper ingegaan op de rol van de drie O's (ondernemers, onderwijs en overheid).

1.4 *Programmatistische aanpak*

Kenmerkend voor de programmatistische aanpak is dat het een looptijd van meerdere jaren heeft, het hoofddoel vaststaat en de bijbehorende projecten en activiteiten en de precieze prioritering daarvan van jaar tot jaar kan verschillen. De programmatistische aanpak biedt de ruimte om, bijvoorbeeld ten gevolge van veranderende omstandigheden, bij te sturen. De belangrijkste 'kapstok' voor het economische programma zijn de factoren die bepalend zijn voor het ondernemingsklimaat (zie Figuur 1-2):

- Bereikbaarheid,
- Beschikbaarheid van personeel,
- Het voorzieningenniveau (scholen/winkels/theater/woonklimaat etc.),
- De nabijheid van klanten /de markt,
- De prijs (van o.a. bedrijfsgrond),
- De locatie (op het bedrijventerrein/winkelgebied),
- Het imago,
- Serviceniveau van de (lokale) overheid.

Figuur 1-2 **stuurwiel van factoren die het ondernemingsklimaat bepalen**

Het economisch programma voor de Langstraat benadrukt het belang van de samenhang tussen werken, onderwijs, goede woonvoorzieningen en vrijetijdsvoorzieningen voor het ondernemersklimaat in de Langstraat. Het verbeeldt de ontwikkeling en toekomst (inzichten en ambities) van de Langstraat en vertaalt de programmaonderdelen naar concrete acties. De huidige situatie, zoals opgenomen in de sociaaleconomische verkenning is hierbij het vertrekpunt.

1.5 Visie kernachtig verwoord

Visie:

De Langstraatse kracht is gebaseerd op de landschappelijke en economische **verscheidenheid, veerkrachtig ondernemerschap**, een goede **bereikbaarheid** en de kwaliteit van **doeners** (meer MBO'ers, minder Universitair geschoolden).

Deze kwaliteiten en het goede woonklimaat zijn de basis voor de sterke **vrije tijdseconomie** en sterke **materiaalgebonden sectoren**, waaronder ambachtelijk-industriële ondernemerschap zoals de metaalindustrie (Metal Valley), de schoen- en lederbranche, meubel- en keukenproductie en logistiek en groothandel.

De samenwerking tussen de 3 O's wordt versterkt en positieve initiatieven van ondernemers worden ondersteund. Er wordt daarbij ingezet op op een (duurzame) economische ontwikkeling door het stimuleren van innovatief en startend ondernemerschap en het verbeteren van de aantrekkelijkheid van de vestigingsfactoren voor ondernemers in de Langstraat.

2 Ondernemingsklimaat

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de belangrijkste bepalende factoren voor het ondernemingsklimaat. Eerst wordt echter nog in paragraaf 2.1 ingegaan op de prioriteiten die gebleken zijn uit gesprekken met het bedrijfsleven, het onderwijs en de intergemeentelijke uitvoeringsorganisatie Baanbrekers. In paragraaf 2.2 wordt apart aandacht besteed aan innovaties en startend ondernemerschap, het stimuleren hiervan kan in belangrijke mate bijdragen aan de economische dynamiek. Vervolgens wordt ingegaan op de bepalende factoren voor het ondernemingsklimaat en wordt ingegaan op de vraag welke verbetering daarin mogelijk zijn. Ten slotte worden ook conclusies en acties daaraan verbonden. Over de factoren die van invloed zijn op het ondernemingsklimaat en over de speerpuntsectoren zijn gesprekken en discussies gevoerd. In bijlage 1.3 is de hiervoor gevolgde werkwijze met gemeenteraden, ondernemers, onderwijs en Baanbrekers beschreven.

2.1 Speerpunten

Vanuit het bedrijfsleven en bedrijvenverenigingen zijn een aantal factoren benoemd waar men zich zorgen over maakt of waarvan men vindt dat er verbeteringen in mogelijk zijn. In bijlage 3 is uitgebreid verwoord welke onderwerpen besproken zijn met ondernemers, onderwijs en de lokale overheid. De belangrijkste speerpunten voor de versterking van het ondernemingsklimaat waren volgens het bedrijfsleven de volgende 4 onderwerpen:

- Beschikbaarheid van personeel. Stimuleren van gerichte opleidingen, een betere match tussen onderwijs en bedrijfsleven. Arbeidspotentieel.
- Imagoverbetering en promotievoorstellen. Trots zijn op wat we te bieden hebben. Dit als kans benutten.
- Overheidsdienstverlening in brede zin.
- Ontwikkeling van de kennisintensieve branche, innovaties en startend ondernemerschap.

Vanuit het onderwijs is vooral benadrukt dat er een grote behoefte bestaat aan nog meer structurele verbinding met het bedrijfsleven in de vorm van opleidingsplaatsen bij het bedrijfsleven voor jeugdigen die een beroep willen leren en in de vorm van docentstages. Er is ook gesignaleerd dat het bedrijfsleven meestal op de korte termijn menskracht wil, terwijl het onderwijs een langere tijd nodig heeft om leerlingen te werven en vervolgens op te leiden. De grote uitdaging van de uitvoeringsorganisatie Baanbrekers en de betrokken Langstraat gemeenten is om zoveel mogelijk burgers, die een afstand tot de arbeidsmarkt hebben werk te bieden, liefst in een 'reguliere' baan. Baanbrekers heeft vaak wel personeel beschikbaar, maar vaak niet met de passende motivatie of opleiding. Mensen die beschikbaar zijn voor werk hebben sowieso de verplichting om algemeen geaccepteerde arbeid te aanvaarden. Om mensen passend opgeleid te krijgen via kortdurende scholingstrajecten heeft Baanbrekers het onderwijs nodig.

De bovengenoemde speerpunten zijn allemaal onderwerpen waarvoor ondernemers, het onderwijs en de overheid met elkaar tot oplossingen kunnen komen, de 3 o's hebben elkaar hierin nodig. Midpoint Brabant is het samenwerkingsverband van de regio Hart van Brabant waarin samengewerkt wordt tussen de 3 o's. Ondernemers uit de Langstraat hebben niettemin aangegeven een concrete vorm van samenwerking tussen de 3 o's op Langstraatiniveau te willen.

Actiepunten:

- een haalbare vorm van overleg en samenwerking tussen ondernemers, het onderwijs en de overheid tot stand brengen.
- uitwerken van een regionaal sociaal-economisch akkoord / convenant van de Langstraat waarbij er afspraken tussen de overheid, de ondernemers en het onderwijs worden gemaakt over onder andere:
 - o dat de overheid zich inspant voor inburgering, woningbouwbeleid, bereikbaarheid en herstructurering bedrijventerreinen.
 - o Ondernemers zich inspannen voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). Banen bieden in het kader van hun (op Rijksniveau afgesproken) taakstelling voor 100.000 mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (zie bijlage 3). Stageplaatsen bieden voor onderwijspersoneel
 - o Hoe het onderwijs faciliteert voor passende opleidingen toegespitst op arbeidsmarkt De Langstraat
 - o leerwerkplekken, werkervaringsplaatsen en andere kwalificerende trajecten.

2.2 Innovaties en nieuw ondernemerschap

Het stimuleren van innovaties en nieuw ondernemerschap is van groot belang voor de vitaliteit en dynamiek van de economie. Daarom wordt op dit onderwerp apart ingegaan. Het hangt vooral samen met de doelstelling van het Economisch Programma om de lokale economie te stimuleren. Het is echter niet één van de vestigingsfactoren die in het hier gehanteerde model gebruikt wordt. Al zou voor sommige innovatieve ondernemers de aanwezigheid van een innovatief klimaat natuurlijk wel degelijk kunnen meespelen in de overweging om zich hier verder te ontwikkelen.

- Stimuleren van startend ondernemerschap

Startend ondernemerschap kan erg goed bijdragen aan de economische dynamiek van De Langstraat, bovendien wordt een deel van de startende ondernemers van nu, een groter bedrijf in de toekomst. In verband met het "verdwijnen" van de kamer van koophandel is er een behoefte ontstaan aan nieuwe vormen van algemene startersondersteuning. Hierbij kan netwerkvorming en een goed ondernemersloket belangrijk werk verrichten. In het bijzonder kan aandacht worden besteed aan innovatieve starters.

- Innovaties stimuleren, ontwikkeling van de kennisintensieve branche.
 - Stimuleringsfonds voor ondernemers (uit Hart van Brabant) biedt mogelijkheden voor innovaties op het gebied van de arbeidsmarkt.
 - Hoe het innovatieve klimaat en kennisintensieve en/of creatieve branches verder gestimuleerd kunnen worden moet nog uitgewerkt worden. Het is duidelijk dat dit als een ontwikkelingspunt wordt gezien.
 - Ondersteunen en doorontwikkelen van initiatieven zoals de uitgifte van innovatie-vouchers door de Stichting Metal Valley Netherlands.

2.3 Factoren van invloed op het ondernemingsklimaat

In deze paragraaf komen alle 8 factoren die van invloed zijn op de economische vitaliteit van de Langstraat aan de orde. Voor elk van de factoren wordt beschreven wat in de Langstraat speelt. Er worden ook actiepunten beschreven die de komende tijd aangepakt zouden kunnen worden.

2.3.1 Beschikbaarheid van personeel..

Kwantiteit

Er moet worden voorkomen dat vanwege een gebrek aan personeel er een rem komt op de ontwikkeling van het Langstraatse bedrijfsleven. Om in de toekomst voldoende arbeidskrachten te hebben en te houden voor het bedrijfsleven zijn in de toekomst een aantal zaken nodig:

- Het verhogen van de participatiegraad van de huidige bevolking,
- Het positief inbedden van de komst van arbeidsmigranten (o.a. uit Oost-Europeanen) om in De Langstraat te komen werken en wonen. Dit kan onder andere door goede huisvesting, taal- en inburgeringscursussen, welkomspakketten etc.

Vanwege een gebrekkige inbedding van arbeidsmigranten kan hun komst soms tot ongewenste situaties leiden. Bijvoorbeeld dat campings en recreatieparken worden bezet door arbeidsmigranten in plaats van toeristen, ten gevolge van onvoldoende goede andere vormen van huisvesting. En zolang een arbeidsmigrant zich niet (semi-)permanent in Nederland vestigt zal ook de Nederlandse taal te wensen over laten. De negatieve effecten kunnen worden voorkomen door bijvoorbeeld adequate (goedkope) huisvesting in de gewone woningvoorraad mogelijk te maken. In de Langstraat werken al geruime veel mensen uit Midden- en Oost-Europa. Dit onderwerp is ook landelijk een zeer actueel thema nu ook de aantallen vluchtelingen van ver buiten Europa toenemen.

Kwaliteit: onderwijs-arbeidsmarkt

De aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt is al jaren onderwerp van gesprek. Ook nu is dit onderwerp veelvuldig genoemd. Het bedrijfsleven geeft aan vooral behoefte te hebben aan gemotiveerde, goed opgeleide (ex-)leerlingen en geeft aan dat de leerlingen in de praktijk het vak wel geleerd krijgen. Er zijn vaak simpelweg te weinig leerlingen die met een technisch diploma van school komen. Er wordt voorgesteld om nu op een pragmatisch manier hiervoor oplossingen te vinden.

Veel bedrijven werven inmiddels op onconventionele wijze personeel dat aanvankelijk nog onvoldoende gediplomeerd is en laten ze bij geschiktheid bijscholen.

- De aanpak voor een doorlopende leerlijn in de logistieke sector kan wellicht als goed voorbeeld gaan fungeren voor andere branches in de Langstraat.

- In nauwe samenwerking met DMG (De Mandemakers Groep) werkt Oog voor de Logistiek momenteel aan de ontwikkeling van een 'logistieke academie'.
- Werk maken van stageplaatsen voor onderwijzend personeel en daar in regioverband afspraken over maken.
- Voor De Langstraat de in Hart van Brabant-verband beschikbare middelen voor onderwijs-arbeidsmarkt gericht inzetten.
 - Bijvoorbeeld voor de bevordering van stageplaatsen voor leerlingen in het praktijkonderwijs.

2.3.2 Overheidsdienstverlening

Ondernemers hebben aangegeven dat op verschillende punten verbeteringen van de overheidsdienstverlening aan het ondernemingsklimaat zou bijdragen. Zaken die daarbij genoemd zijn, waren onder andere dat het overleg tussen de 3 o's verbeterd zou moeten worden, de wens voor een snellere vergunningverlening, een betere dienstverlening en snellere tot standkoming van infrastructurele werken zoals bijvoorbeeld een nieuwe insteekhaven.

Mogelijke actiepunten:

- Mede vorm en inhoud geven aan overleg en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en de overheid (3 o's). Zie ook bij paragraaf 2.1.
- Op basis van concrete 'casussen' uitwerken van een verbetering van de overheidsdienstverlening. Waaronder de eventuele gezamenlijke ontwikkeling van:
 - Accountmanagement voor bedrijven
 - De e-dienstverlening. Uitwerken van de gemeentelijke visie op e-dienstverlening en de toepassing ervan.
 - Soepele vergunningverlening
 - Acquisitie van bedrijven.
- Voor de overheidsdienstverlening waarbij dit past, zoals het Leisureloket voor de vrijetijdseconomie, zorgen voor een goede aansluiting bij regionale en/of provinciale dienstverlening.
- Op basis van een benchmark ondernemingsklimaat (peiling ondernemingsklimaat) de tevredenheid van ondernemers meten en mede op basis hiervan werken aan verbeteringen.

2.3.3 Imago

Onder ondernemers wordt het imago van de Langstraat als een belangrijk verbeterpunt gezien. Niet alleen de aard van het imago, maar ook de onbekendheid van de Langstraat wordt daarbij ook als aandachtspunt genoemd. Tegelijk vindt men dat de regio trots kan zijn op wat het te bieden heeft. Dit kan als kans worden benut. Het imago kan worden versterkt rondom de nu al bekende trekpleisters zoals de Efteling, deLoonse- en Drunense Duinen, RKC-Waalswijk en vesting Heusden.

Actiepunt:

- In samenwerking met het bedrijfsleven werken aan de verbetering van de bekendheid van de Langstraat en werken aan zichtbaarheid en een positief imago. Eventueel promotiecampagnes ontwikkelen zoals bijvoorbeeld:
 - "Leer mij de Langstraat kennen ..."
 - *Buitengewoon bedrijvig.* Buitengewoon Wonen, werken en recreëren in De Langstraat
 - Versterken van de samenwerking tussen de toeristische bureau's en inzetten op gezamenlijke profilering van de Langstraat

2.3.4 Nabijheid klanten/markt

Voor veel ondernemers is de nabijheid van klanten/markt een heel belangrijk gegeven. Veel ondernemers krijgen een belangrijk deel van hun inkomsten uit de lokale economie. Wat kan dit inzicht opleveren voor de ontwikkeling van de (lokale) economie?

Actiepunt:

- Uitzoeken voor welke bedrijven de lokale markt en klanten belangrijk zijn en hoe de lokale verbindingen nog beter benut kunnen worden voor de ontwikkeling van de economie. Voor welke bedrijven zou de nabijheid van klanten juist tot vestiging van elders naar de Langstraat kunnen leiden?
 - Vragen beantwoorden zoals: is vestiging in De Langstraat aantrekkelijk voor toeleveranciers van reeds gevestigde bedrijven zoals bijvoorbeeld BOL.COM of SPAR?

2.3.5 Voorzieningen

De Langstraat heeft unieke natuur- en landschapswaarden, ruime voorzieningen, aantrekkelijke winkelcentra en dorpskernen (levendig met winkels en horeca), een ziekenhuis, lagere scholen, voortgezet onderwijs en een zeer divers woningaanbod. Echter voor bepaalde typisch stedelijk voorzieningen zoals hogescholen en een universiteit een grote schouwburg etc. moeten inwoners en bezoekers naar de nabij gelegen steden 's-Hertogenbosch of Tilburg.

Met betrekking tot de voorzieningen zijn de woonvoorzieningen zowel in positieve als in negatieve zin genoemd. Het woonklimaat wordt als goed ervaren, maar de beschikbaarheid van sociale woningbouw vindt men nog te weinig. Vanwege het grote belang van de logistiek en bedrijvigheid in Waalwijk wordt gewerkt aan een grote vrachtwagenparkeerplaats, anno 2015 is de basis van deze parkeerplaats inmiddels door een particuliere investeerder gerealiseerd.

Actiepunten:

- Het benadrukken van het belang voor de arbeidsmarkt van toevoeging van woningen in het goedkope segment (sociale woningbouw) aan de woningvoorraad.
- Mogelijk maken en ondersteunen van de realisatie van een professionele vrachtwagenparkeerplaats in Waalwijk.

2.3.6 Bereikbaarheid

De algemene bereikbaarheid wordt door het bedrijfsleven gewaardeerd als een zeer belangrijk en positief onderscheidend kenmerk van de Langstraat. Dit geldt vooral voor de bereikbaarheid over de weg en over het water.

Anno 2015 is De Langstraat zeer goed bereikbaar over de weg, mede door het vernieuwde knooppunt van de belangrijke verkeersaders A59 en de N261. De voltooiing van de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) is daarbij van groot belang om De Langstraat goed bereikbaar te houden. Over water is de haven van Waalwijk een belangrijke ontsluiting van het gebied die een grote vervoerscapaciteit biedt. De nieuwe insteekhaven biedt kansen om de overslagcapaciteit aanzienlijk te vergroten. Voor het personenvervoer is de verbetering van het openbaar vervoer een belangrijk punt van verbetering. De afwezigheid van spoorwegen wordt als gemis ervaren. Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) per bus kan hiervoor enig soelaas bieden. Voor de toekomst moet gewerkt worden aan het behouden en verbeteren van de goede bereikbaarheid. Daarbij moet ingezet worden op lokale initiatieven vanuit bijvoorbeeld prakmanagement. Een voorbeeld hiervan is dat voor het bedrijventerrein Haven een busje (via het parkmanagement) wordt ingezet om werknemers op locatie te kunnen brengen. Om de regio op de lange termijn nog beter bereikbaar te maken is het oplossen van andere en (toekomstige) knelpunten belangrijk, zoals bijvoorbeeld knooppunt hooipolder.

Voor de vrijetijdseconomie is een goede bereikbaarheid met snelwegen en lokale wegen erg belangrijk. De verbeterde N261 en de vernieuwde aansluiting van de N261 en de A59 vormen belangrijke randvoorwaarden om de 'Leisure Boulevard' en in het bijzonder de Efteling en de meubelboulevard goed bereikbaar te houden. Een aanzienlijke toename van het aantal bezoekers in de regio is hiermee voor de komende jaren mogelijk gemaakt. Het bereikbaar houden van de regio blijft aandacht nodig houden. Zo is er voor de toeristische bereikbaarheid aandacht nodig voor een zuidelijke ontsluiting van de Efteling.

Actiepunten:

- De realisatie van de nieuwe insteekhaven is erg belangrijk voor de ontwikkelingen van het bedrijfsleven en moet worden uitgevoerd,
- Een lobby bij de provincie starten voor verbetering van het openbaar vervoer in de Langstraat.
- Starten van een gezamenlijke lobby voor de verbetering van het hoofdwegennet door onder andere de aanpak van knooppunt Hooipolder.

2.3.7 Locatie

De ontwikkeling van bedrijventerreinen wordt in regionaal verband afgestemd. De Langstraat heeft hierbij vooral te maken met afspraken die in de regio Hart van Brabant worden gemaakt. De gemeente Heusden heeft (als enige van de 3 gemeenten) ook te maken met de afspraken die in Noordoost-Brabant worden gemaakt.

In de Langstraat zijn vooralsnog voldoende bedrijfslocaties, bedrijventerreinen en/of kavels beschikbaar om uitbreiding van het bedrijfsleven te faciliteren. Zowel de gemeente Loon op Zand, Waalwijk als Heusden hebben nog ruimte op bedrijventerreinen voor uitbreidende of zich nieuw te vestigen bedrijven. Omdat de verwachting is dat het vervoer over water de komende jaren verder gaat groeien en de schepen in grootte gaan toenemen, wordt in Waalwijk gewerkt aan de bouw

van aan een nieuwe insteekhaven die toegang biedt voor grotere schepen. Vanwege de toenemende vraag naar (zeer) grote logistieke kavels (groter dan 5 à 10 hectare) en het gebrekkige aanbod in dit segment kan het nodig of wenselijk zijn om de logistieke vraag nog beter te faciliteren.

Voor startende en/of innovatieve ondernemers kunnen bedrijfsverzamelgebouwen met specifieke, wellicht ook virtuele faciliteiten een impuls aan ondernemerschap geven. Het stimuleren van broedplaatsen voor startende ondernemers is een actiepunt dat kan worden opgepakt.

Actiepunten:

- in hoeverre er nog nieuwe (zeer) grote logistieke kavels tot ontwikkeling moeten worden gebracht dient te worden onderzocht, over de ontwikkeling daarvan worden in regionaal verband afspraken gemaakt.
- stimuleren van startend ondernemerschap door het mogelijk maken van broedplaatsen voor startende ondernemers.

2.3.8 Prijs

Bij de beoordeling van een ondernemer van de prijs van vestiging in De Langstraat kunnen verschillende prijzen een rol spelen:

- de prijs van bedrijfsground bij aankoop van een kavel of de prijs van de huur van een bedrijfspand
- de prijs die de ondernemer moet betalen aan zijn medewerkers in de vorm van loon (het loonniveau).

Beide aspecten van de prijs zijn door ondernemers in de gesprekken over het ondernemingsklimaat niet expliciet aan de orde gesteld. Kennelijk speelt dit onderwerp niet zo sterk en houdt dit onderwerp de reeds gevestigde ondernemers nauwelijks bezig. Het kan (misschien) wel een belangrijker onderwerp zijn voor vestigende ondernemers van elders. In vergelijking met de Randstad zijn de prijzen voor bedrijfsground laag, terwijl de prijs ten opzichte van bijvoorbeeld het Land van Cuijk relatief hoog ligt. Verder is de grondprijs in de Langstraat is ten opzichte van de direct omliggende steden Den Bosch en Tilburg juist weer relatief gunstig.

Actiepunt:

- nader onderzoeken hoe de prijzen in de Langstraat ervaren worden door zich potentieel vestigende ondernemingen.
- eventueel ontwikkelen van een grond(prijs)beleid voor de Langstraat.

2.3.9 Monitoring factoren

De inzichten op basis van een consultatie van ondernemers hebben een beeld gegeven welke verbeteringen van deze factoren belangrijk of kansrijk zijn. Omdat het bedrijfsleven zeer divers is en omdat de economie voortdurend in verandering is, is het belangrijk om het inzicht te verdiepen en de sturing te houden op deze factoren die van invloed zijn op de economie. Daarvoor wordt voorgesteld om dit regelmatig 'in de peiling te houden'.

Actiepunt:

- Om zicht te houden op het belang van de factoren van het ondernemingsklimaat wordt een 'thermometer' voor het ondernemingsklimaat in de Langstraat ontwikkeld. In eerste instantie zal dit een combinatie worden van:
 - Een uitgebreide peiling ondernemingsklimaat (1 keer in de 4 jaar)
 - Verkennend onderzoek naar de gebruiksmogelijkheden van data-analyse (business-intelligence)
 - Jaarlijkse monitoring van de actiepunten van het economisch programma voor de Langstraat.

CONCLUSIES:

- Een stevige alliantie tussen ondernemers, onderwijs en de overheid is van groot belang om tot een succesvolle economische ontwikkeling van De Langstraat te komen.
- De onderwerpen die belangrijk zijn voor ondernemers zijn niet automatisch belangrijk voor het onderwijs en de overheid. Er bestaat echter wel een belangrijke maatschappelijke samenhang en wederkerigheid tussen deze drie partijen.
- Het stimuleren van startend ondernemerschap en innovaties is belangrijk omdat dit bijdraagt aan de toekomstige economische dynamiek van De Langstraat

ACTIEPUNTEN:

- een haalbare vorm van overleg en samenwerking tussen ondernemers, het onderwijs en de overheid tot stand brengen.
- uitwerken van een regionaal sociaal-economisch akkoord / convenant van de Langstraat waarbij er afspraken tussen de overheid, de ondernemers en het onderwijs worden gemaakt
- Om zicht te houden op het belang van de vestigingsfactoren wordt een 'thermometer' voor het ondernemingsklimaat in de Langstraat ontwikkeld.
- Op basis van concrete 'casussen' uitwerken van een verbetering van de overheidsdienstverlening.
- Op basis van een benchmark ondernemingsklimaat (peiling ondernemingsklimaat) de tevredenheid van ondernemers meten en mede op basis hiervan werken aan verbeteringen.
- In samenwerking met het bedrijfsleven werken aan de verbetering van de bekendheid van de Langstraat en werken aan zichtbaarheid en een positief imago. Eventueel promotiecampagnes laten ontwikkelen.
- Uitzoeken voor welke bedrijven de lokale markt en klanten belangrijk zijn en hoe de lokale verbindingen nog beter benut kunnen worden voor de ontwikkeling van de economie.
- Mogelijk maken en ondersteunen van de totstandkoming van een professionele vrachtwagenparkeerplaats in Waalwijk.
- Een lobby bij de provincie starten voor verbetering van het openbaar vervoer in de Langstraat.
- de nieuwe insteekhaven moet zo spoedig mogelijk worden gerealiseerd.
- in hoeverre er nog nieuwe (zeer) grote logistieke kavels tot ontwikkeling moeten worden gebracht dient te worden onderzocht, over de ontwikkeling daarvan worden in regionaal verband afspraken gemaakt.
- nader onderzoeken hoe de prijzen in de Langstraat ervaren worden door zich potentieel vestigende ondernemingen.
- stimuleren van startend ondernemerschap door het mogelijk maken van broedplaatsen voor startende ondernemers.

3 Sectorprogramma's

In dit hoofdstuk wordt sectorgewijs ingegaan op de vestigingsfactoren. Belangrijk is te vermelden dat ontwikkelingskansen en innovaties vaak worden gerealiseerd in de productieketen (van toeleveranciers en afnemers van (half)fabrikaten) en door kruisbestuivingen tussen sectoren. Dergelijke innovaties vallen dan buiten de sector zelf, maar hebben wel invloed op het functioneren van de sector. De vernieuwende ontwikkelingen tussen sectoren verdienen daarom ook de nodige aandacht.

In de sociaal-economische verkenning zijn de kwaliteiten van de Langstraat beschreven. Daaruit is ook gebleken welke sectoren sterk zijn en op welke sectoren men in de Langstraat beleidsmatig wil inzetten. Dat zijn de volgende sectoren:

- Vrijtijdseconomie (leisure)
- De detailhandelssector
- Logistieke sector
- Metaal- en maakindustrie
- Schoen- en lederbranche

In de hierna volgende paragrafen worden ingegaan op de ambities voor deze sectoren en de relatie tot de vestigingsfactoren voor ondernemers. In bijlage 4 worden, in aanvulling op de tekst in dit hoofdstuk, voor elke sector de nog niet besproken vestigingsfactoren behandeld en de relevantie daarvan weergegeven. In dit hoofdstuk wordt op de belangrijkste kenmerken en speerpunten per sector ingegaan.

3.1 Vrijtijdseconomie

Inleiding

Waar voorheen gesproken werd over de sector Toerisme en Recreatie gaat het tegenwoordig over de Vrijtijdseconomie ofwel Leisure. De sector is een belangrijke pijler voor Nederland. Vrijtijdseconomie gaat over alle activiteiten die men in de vrije tijd onderneemt. Het heeft dus sterke raakvlakken met sport, cultuur, natuur etc. Kenmerkend voor de sector is verder dat toeristen en recreanten zeer mobiel zijn en zich niet aan grenzen houden. Daarom leent het beleidsveld zich uitstekend om (sub)regionaal te benaderen. Het is bovendien een dynamische sector waarin veel verandert en waarop de digitale ontwikkelingen veel invloed hebben. De sector is op veel plaatsen speerpunt van beleid, dit betekent dat er veel concurrentie is.

Doel en ambitie

Provinciale ambitie

Bij de provincie Noord-Brabant staat vrijtijdseconomie hoog op de agenda. Zij wil zich profileren als de meest innovatieve en gastvrije provincie. VisitBrabant is de provinciale organisatie die verantwoordelijk is voor de profilering op nationaal en internationaal niveau. Voor profilering van de Langstraat op nationaal en internationaal niveau is het wenselijk aansluiting te zoeken bij Visit Brabant.

Ambitie regio Hart van Brabant

Binnen de provincie heeft de regio Hart van Brabant een forse leisure ambitie bepaald. Hart van Brabant stelt zich als ambitie om vóór 2025 dé leisure regio van noord-west Europa te worden voor de family/short break vakantie. Dat betekent: het scheppen van een bijzonder cluster dat past bij de 21e eeuw met een hoge kwaliteit en veel toegevoegde waarde voor de 'vakantie tussendoor'. Effectief wil zij tot 2025 realiseren:

- Groei van 10 miljoen naar 20 miljoen dagrecreatieve bezoekers per jaar
- Verbreding / verlenging van het seizoen van de huidige 250 naar 350 dagen
- Top van het huidige dagbezoek stijgt van 40.000 naar 60.000 bezoekers
- 60% van de dagbezoekers zijn tevens short break verblijfsgasten
- Verdubbeling aantal winterharde bedden van 7500 naar 15000
- Toename € 900 mio omzet per jaar nu tot 1,5 miljard
- Verdubbeling werkgelegenheid tot 25.000 FTE (35.000 banen)
- Nieuwe investeringen in de regio van ca € 850 miljoen tot 1 miljard

Ambitie Langstraat

De gemeenten Heusden, Loon op Zand en Waalwijk zijn alle drie onderdeel van de regio Hart van Brabant. Door binnen de Langstraat de krachten te bundelen kan een substantiele bijdrage geleverd worden aan het verwezenlijken van de ambitie van de regio.

Vestigingsklimaat

De Langstraat heeft een sterk toeristisch profiel. Enerzijds heeft zij grote attracties zoals de Efteling en Experience Island / het Blauwe Meer en goede winkelvoorzieningen zoals de Meubelboulevard. Daarnaast een heel waardevol landschap met Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen, vesting Heusden en het kenmerkende slagenlandschap. Het gebied is gelegen tussen de grote steden 's-Hertogenbosch en Tilburg. Binnen het gebied vind je een uitgebreid routenetwerk voor fietsers en wandelaars en een variëteit aan attracties, horeca en verblijfsaccommodaties.

Knelpunten en kansen

Naast lokale inspanningen en regionale afstemming is samenwerking op het niveau van de Langstraat kansrijk. De vrijetijdsector kan in de Langstraat versterkt worden door het ondernemerschap in deze sector te stimuleren en de komst van toeristen en recreanten te bevorderen. Hierna wordt ingegaan op de vestigingsfactoren specifiek toegespitst op de vrijetijdseconomie.

Beschikbaarheid personeel

De vrijetijdsector biedt werkgelegenheid voor professioneel en hoger geschoold personeel en voor mensen die weinig geschoold zijn. Het werk in deze sector is ten dele seizoensgebonden. Gastvrijheid en een goede klantbenadering zijn in deze sector extra belangrijk. Vooralsnog lijkt voor deze sector voldoende personeel beschikbaar. Voor opleiding van personeel zijn de NHTV in Breda, de Rooi Pannen, ROC, KW1 en de universiteit in Tilburg een belangrijke basis en relatief dichtbij in de regio.

Locaties & gemeentelijke dienstverlening

Voor een ambitieuze ontwikkeling van de vrije tijdsector is de beschikbaarheid van geschikte locaties en een soepele vergunningverlening van cruciaal belang. Omdat vrijetijd een breed begrip is, moet vaak nog een bestemmingsplanprocedure doorlopen worden en maatwerk geleverd worden. Op basis van de ambities die gezamenlijk geformuleerd zijn in de regio Hart van Brabant wordt vooral ingestoken op locaties waar nog trekkers kunnen worden toegevoegd, zoals de Poort van Heusden, uitbreiding van bestaand aanbod, bijvoorbeeld bij de Efteling en het toevoegen van verblijfsaccommodaties, waarvoor mogelijkheden zijn in de zone tussen Horst en N261.

Voorzieningen

Voor een sterke vrijetijdsector is het belangrijk dat er voldoende voorzieningen zijn. Dit gaat enerzijds om het decor: Natuur, landschap en cultuurhistorie. Daarnaast uiteraard om attracties, verblijfsaccommodatie, horeca, musea en andere vormen van vermaak. Welke moeten voldoen aan de wensen van de huidige consument. Door het aanbod meer te bundelen wordt langer verblijf gestimuleerd. Binnen de Langstraat ligt een fijnmazig netwerk aan fiets en wandelpaden. Zowel de routestructuren als het decor verdienen continu aandacht zodat zij niet in verval raken en er blijvend wordt geïnnoveerd. Naast sec toeristische voorzieningen zijn ook aantrekkelijke dorpscentra, en de aanwezigheid van bedrijven in de toelevering belangrijk voor het goed functioneren van de sector.

Imago

De Langstraat is van vroegeruit een bekend gebied, maar is bij een groot deel van de toeristen een onbekend merk. De toeristische trekkers in De Langstraat zoals de Efteling, vesting Heusden en de Loonse en Drunense Duinen zijn daarentegen juist erg bekend. Met deze bekende trekkers en de aantrekkelijke groene, gevarieerde omgeving kan de Langstraat zich uitstekend profileren. En als aantrekkelijke shortbreak locatie binnen het Hart van Brabant in de markt gezet worden. Om in de promotie het aanbod uit de regio meer te bundelen is een goede samenwerking tussen de toeristische bureau's noodzakelijk.

Bereikbaarheid

Voor de vrijetijdseconomie is een goede bereikbaarheid met snelwegen en lokale wegen erg belangrijk. Knelpunt is er met name richting grote trekkers als de Efteling en de Loonse en Drunense Duinen. In de afgelopen periode is er hard gewerkt aan de N261 en de vernieuwde aansluiting van de N261 op de A59. Het bereikbaar houden van de regio blijft aandacht nodig houden. Zo is er voor de toeristische bereikbaarheid aandacht nodig voor een zuidelijke ontsluiting van de Efteling.

Conclusies

- De provincie Noord-Brabant is ambitieus en wil zich profileren als de meest innovatieve en gastvrije provincie, de regio Hart van Brabant kiest ook voor een hoge ambitie in de vrijetijdseconomie.
- door samenwerking in de Langstraat willen de gemeenten Loon op Zand, Heusden en Waalwijk een gezamenlijke bijdrage leveren aan deze regionale ambitie
- De Langstraat heeft een sterk toeristisch profiel. Om dit zo te houden moet de komende jaren samengewerkt worden om het aanbod op peil te houden, te vernieuwen, te bundelen en uit te breiden. En om dit alles onder de aandacht van de toerist te brengen.

3.2 Detailhandel

Inleiding

De Langstraat heeft een uitgebreide detailhandelsstructuur die gekenmerkt wordt door een grote variëteit aan winkel- of boodschappencentra in diverse (kleinere) kernen. De grootste winkelconcentratie van de Langstraat bevindt zich in het centrum van Waalwijk. Ook dat winkelcentrum is relatief klein ten opzichte van de twee grote dichtbij gelegen winkelcentra van 's-Hertogenbosch en Tilburg.

Anno 2015 zijn de ontwikkelingen in de detailhandel turbulent vanwege het veranderende consumentengedrag. Door internet neemt het kopen via dit kanaal toe en is er sprake van afnemende winkelverkoop. Dit vraagt een antwoord van detailhandelondernemers en ook een bewust nadenken over de toekomst van de detailhandelsector. Het belang van De Langstraat ligt erin dat het voorzieningenniveau voor de inwoners van de verschillende kernen, buurt en wijken op peil blijft. Ook leegstand willen de afzonderlijke gemeenten zo veel mogelijk voorkomen.

Doel en ambitie

Om de leefbaarheid en kwaliteit van dorps- en stadscentra te behouden wordt ingezet op vernieuwing en de versterking van de detailhandelsinfrastructuur in de Langstraat. Om vernieuwende ontwikkelingen in de detailhandelsbranche mogelijk te maken is samenwerking en afstemming tussen ondernemers onderling, vastgoedeigenaren en de lokale overheid van groot belang.

De provincie Noord-Brabant wil een vitale en toekomstbestendige detailhandelsstructuur behouden. De provincie werkt hiertoe, in nauwe samenwerking met de gemeenten, aan de zogeheten 'ladder voor duurzame verstedelijking' (zie paragraaf 0). In de praktijk betekent dit dat nieuwe ontwikkelingen in de vorm van toevoeging van nieuwe vierkante meters detailhandel niet 'zomaar' toegestaan zijn. Vanwege de verwachte daling van het totaal aantal m² detailhandel wordt gezocht naar oplossingen om de leefbaarheid in dorpskernen te behouden. Door andere functies, zoals scholen, buurthuizen, zorginstellingen en horeca met detailhandelsconcentraties te combineren, kan voldoende 'traffic' (bezoekers en bestedingen) worden gegenereerd om het voorzieningenniveau te behouden. Maar ook andere innovatieve oplossingen, bijvoorbeeld in combinatie met digitale toepassingen (zoals het aanbieden van draadloos internet om aankoopmogelijkheden te bekijken), kunnen een rol spelen. Verdere concentratie en het compacter maken van centra lijkt hierbij één van de belangrijke voorwaarden voor een gezonde detailhandelsstructuur. Dit betekent onder andere dat voor de aanloopstraten gedacht kan worden aan afbouw van de detailhandelfunctie.

Voor detailhandelondernemers en winkelcentra worden profilering en beleving erg belangrijk om consumenten te blijven trekken. Voor de detailhandel in De Langstraat biedt het accent van de regio op 'Leisure' een speciale kans. Vooral in Kaatsheuvel biedt de versterking van toerisme met winkelbeleving een belangrijke kans in verband met de aanwezigheid van de Efteling. Als voorbeeld van vernieuwing en beleving wordt hier de visie van Kaatsheuvel beschreven:

- Kaatsheuvel heeft de ambitie om zich te ontwikkelen tot een plaats waar consumenten voor zowel run, fun dan wel themashopping graag willen verblijven. Gezellig een dagje naar de Efteling of de Loonse en Drunense Duinen en daarna je bezoek verlengen naar het kernwinkelgebied van Kaatsheuvel. Kaatsheuvel wil daarbij inspelen op beleving: eten, koken, De Efteling, het bourgondische leven en het samenzijn worden verbonden. Het concept keuken - koken - proeven moet een toeristische attractie worden. Om deze toeristen te trekken wordt ook gedacht aan uitbreiding van verblijfsaccommodaties in het kernwinkel gebied. Ondernemers zijn leiding in de planontwikkelingen.

Vestigingsklimaat

De detailhandel in de Langstraat kenmerkt zich door een vrij sterke spreiding over verschillende kernen en wijken tot zelfs bepaalde (beperkte) voorzieningen in het buitengebied. De detailhandel heeft in elke kern een bepaalde eigenheid en de kernen hebben met elkaar gemeen dat de belangrijkste concurrenten voor het winkelen de grote winkelcentra van 's-Hertogenbosch en Tilburg zijn. De meeste centra in de Langstraat zijn vooral boodschappencentra, het echte winkelen is tamelijk beperkt in omvang.

Het detailhandelsbeleid kent de volgende drie beleidslijnen:

- 1) Behoud eigen karakter en versterken onderscheidendheid (profilering en imago),
- 2) Versterken van de concentratie van winkels en het bieden van comfort,
- 3) Versterken van samenwerking (tussen winkelcentra, en ondernemers, vastgoedeigenaren en gemeente) om tot vernieuwende oplossingen te komen.

Knelpunten en kansen

Imago

Met de nieuwe technologische mogelijkheden kan de bekendheid en vindbaarheid van winkels in De Langstraat vergroot worden. Om dit kostenefficiënt te kunnen doen en om de bekendheid te vergroten kunnen de verschillende winkelcentra aan kracht winnen door gezamenlijke reclame en promotie. En door de verschillende centra onderscheidend van elkaar te laten zijn.

Bereikbaarheid

Een belangrijke positief onderscheidende factor voor de centra in De Langstraat kan de bereikbaarheid met parkeren zijn. Ten opzichte van de steden is parkeren veel gemakkelijker en zijn deze centra onderscheidend. Klanten willen de winkel goed kunnen bereiken. Dat betekent dat parkeerplaatsen liefst dichtbij de winkels op maaiveld in voldoende mate aanwezig moeten zijn, anders dreigt de klant elders te gaan winkelen. Daarom blijft het aandacht behouden voor een goed parkeerbeleid en de handhaving daarvan belangrijk.

Voorzieningen

De aanwezigheid van de meubel- en keukenboulevard in Waalwijk en Kaatsheuvel en de aanwezigheid van groothandelsbedrijven op de bedrijventerreinen geven de detailhandelsinfrastructuur in de Langstraat een belangrijke onderscheidendheid. Voor sommige kleinere detailhandelondernemers, met dure winkelvierkantemeters in het centrum, vormen magazijnverkoop van groothandelsbedrijven op bedrijventerreinen een bedreigende concurrentie. Ook kan deze unieke combinatie van detailhandelsbedrijven, internethandel en groothandelsvoorzieningen een goede basis vormen voor vernieuwende detailhandelsconcepten in De Langstraat. Ook het combineren van andere voorzieningen zoals bibliotheek, museum of zorgvoorzieningen met de detailhandelsfunctie vormen kansen voor vernieuwing van de centra.

Locatie

Het winkelen via internet, virtuele locaties, neemt toe. In veel winkelcentra neemt mede om die reden de leegstand van fysieke winkels toe. Dit vraagt om bewuste keuzes over de vraag waar we winkel- en ontmoetingscentra willen behouden en vernieuwen. Ook brengt dit het vraagstuk met zich mee welke oplossingen of alternatieven er zijn voor locaties waar leegstand blijvend lijkt te worden.

Conclusies

- De Langstraat heeft uitgebreide detailhandelsvoorzieningen die gekenmerkt wordt door een grote variëteit aan winkel- of boodschappencentra in diverse (kleinere) kernen.
- Ten gevolge van veranderend consumentengedrag zijn de ontwikkelingen in de detailhandel turbulent. De internetverkoop nemen toe en er is sprake van afnemende winkelverkoop.
- Er wordt gezocht naar oplossingen, onder andere door het combineren van detailhandel met andere functies, om de leefbaarheid in dorpskernen te behouden.
- Verdere concentratie en het compacter maken van centra is één van de belangrijke voorwaarden voor een gezonde detailhandelsstructuur.

Mogelijke acties:

- In samenwerking met het bedrijfsleven ontwikkelen van een actieplan voor de versterking van de detailhandel in De Langstraat. Hierbij spelen profilering van de diverse winkelcentra en de winkelbeleving een centrale rol.
 - o Formuleren van speerpunten per winkel/bodschappencentrum
- Versterking en het faciliteren van centrum/kernmanagement
- Toerisme en recreatie en recreatief shoppen met elkaar verbinden en nader uitwerken hoe dat vorm te geven,
- Bieden van meer ruimte voor maatwerk in de kleinere kernen (buitengebied) voor bijvoorbeeld beperkte of productiegebonden detailhandel (aardbeien bij de aardbeikwekerij) die de leefbaarheid van de kern vergroten.
- Beleidsmatige keuzes maken op welke plaatsen de concentratie van fysieke winkels wenselijk is en alternatieven mogelijk maken voor plaatsen waar structurele leegstand dreigt te ontstaan.
- Aandacht behouden voor een goed parkeerbeleid en de handhaving daarvan.

3.3 Logistiek

Inleiding

De Langstraat regio herbergt een rijke schakering aan logistieke bedrijven, van grote internationale transport- en handelsbedrijven tot meer regionaal georiënteerde bedrijven. De van oorsprong lokale transportbedrijven vinden vaak hun bestaansrecht in de doorvoer van met name lokale producten. De laatste jaren valt waar te nemen dat vooral grote en zeer grote distributiecentra en internetbedrijven zich vanwege geografische factoren vestigen in de regio. Het logistieke bedrijfsleven heeft zich in de Langstraat, in samenwerking met het onderwijs en de gemeenten, georganiseerd in de stichting Oog voor de Logistiek. Deze stichting is op haar beurt verbonden aan het Huis van de Logistiek van de regio Hart van Brabant (Midpoint Brabant). De samenwerking binnen de regio heeft ertoe geleid dat de regio een vooraanstaande positie inneemt als logistieke hotspot.

Doel en ambitie

De logistieke sector biedt veel werkgelegenheid en draagt bij aan de welvaart in De Langstraat. Daarbij is de verwachting dat de komende 10 jaar deze sector nog verder zal groeien met werkgelegenheid en in ruimtebeslag op bedrijventerreinen. De Langstraat-gemeenten hebben de ambitie om de groei en (technische) ontwikkeling van deze sector maximaal te faciliteren. Dit doen de gemeenten door gunstige randvoorwaarden de scheppen en realisatie van de doelen van de stichting Oog voor de Logistiek (De Langstraat) en de ontwikkeling van het Huis van de Logistiek (Midpoint Brabant) te ondersteunen.

De stichting Oog voor Logistiek heeft de krachten gebundeld om een aantal doelen te bereiken:

- verbeteren van samenwerking tussen bedrijfsleven, (gemeentelijke) instanties en het onderwijs,
- De Langstraat als logistiek hart op de kaart zetten,
- Het bewerkstelligen van een logistieke academie (ontwikkeling van het logistiek vakmanschap),
- Aantrekken van arbeidskrachten in de transport- en logistiekbranche in de regio.

De Langstraatgemeenten staan voor de volgende doelen:

- Zorg dat de regio goed bereikbaar en ontsloten blijft. Haar positie aan de Oost-West corridor (Van Rotterdam en Antwerpen naar midden-Europa) is de sleutelfactor.
- Optimaliseer de onderlinge samenwerking tussen de verschillende actoren: De gemeenten kan hierin een belangrijke verbindende schakel vormen om het bedrijfsleven en het onderwijs met elkaars problemen bekend te maken en het proces te organiseren in het realiseren van beleidsrelevante oplossingen.
- Verbeter de digitale infrastructuur. Ondernemers geven aan behoefte te hebben aan een versterking van de digitale infrastructuur in het contact met overheden en ten behoeve van hun eigen bedrijfsvoering en dienstverlening.
- Zorg voor een voldoende aanbod van bedrijvenlocaties waar ook (zeer) grootschalige logistieke bedrijven zich kunnen vestigen.

Vestigingsklimaat

Het logistieke bedrijfsleven floreert mede door de strategische ligging van De Langstraat tussen de Rotterdamse en Antwerpse wereldhavens en het Europese achterland. De regio is daardoor bij uitstek geschikt voor de zogenaamde value added logistics. Steeds vaker worden goederen die in Rotterdam of Antwerpen aankomen in de Langstraat verder klaargemaakt voor de Europese markt. De gunstige ligging van de Langstraat is een gegeven, andere factoren die een rol spelen bij vestiging worden onderstaand besproken.

Knelpunten en kansen

Beschikbaarheid personeel

De vergrijzing is een belangrijk risico voor het toekomstig functioneren van de logistieke sector. Het aantal chauffeurs en magazijnmedewerkers neemt de komende jaren fors af. In overleg met alle partners dient er daarom op lokaal niveau te worden toegezien hoe deze ontwikkelingen te reguleren zijn in het arbeidsmarktbeleid. Een belangrijk deel van de werkzaamheden binnen de logistieke sector wordt uitgevoerd door arbeidsmigranten. Binnen die groep is vaak sprake van kortdurend tijdelijk verblijf, maar er is ook een groeiende groep van blijvers. Vooral de kort verblivende groep geeft spanning op de huisvestingsmarkt. Ook dit zal in overleg met de partners moeten worden opgepakt.

Imago

Om de belangstelling voor het werken in deze sector te vergroten, organiseert de stichting Oog voor de Logistiek als sinds enkele jaren de Dag van de Logistiek. Die dag beoogt men een breed publiek enthousiast te maken voor het werk in deze sector. De stichting Oog voor de Logistiek ziet de versterking van het positieve imago van deze sector als een belangrijk doel. Daarnaast wordt deelgenomen aan de Imagotafel van Logistiek Midden-Brabant (LMB). De branding van Logistiek wordt dan ook in overleg met LMB aangepakt. Voor het imago is van belang dat actief wordt uitgedragen dat binnen de logistieke sector een grote diversiteit van functies bestaat, binnen alle opleidingsniveau's. Verdergaande automatisering en robotisering zal hierin wel een verschuiving teweeg brengen, doch dit zal niet op korte termijn zijn.

Dienstverlening overheid

Tijdens de consultatieronden ter voorbereiding van het Economisch Programma is gebleken dat de ondernemers veel belang hechten aan de ontwikkeling van de digitale infrastructuur. Een andere mogelijkheid is het accountmanagement van de samenwerkende gemeenten meer centraal te organiseren. Ook het ontbreken van voldoende digitale slagkracht door suboptimale internetverbindingen kan als knelpunt worden genoemd voor een versterking van de concurrentiepositie van de ondernemers binnen de regio.

Om de regionale economische groei binnen de logistieke sector te bevorderen zijn er inspanningen nodig om nieuwe logistieke bedrijvigheid – zoals Europese en regionale distributiebedrijven – aan te trekken en het accountmanagement mede daarop in te richten en bedrijven in dit verband te faciliteren.

Locatie

Anno 2015 wordt door ondernemers de beperkte capaciteit van de haven van Waalwijk als een belangrijke belemmering ervaren. Ondernemers roepen om een snelle realisatie van de geplande nieuwe insteekhaven van Waalwijk en daarmee het beschikbaar komen van bedrijfskavels aan het water of in de directe nabijheid van de nieuw te realiseren containerterminal. Voor de toekomstige verwachte logistieke vraag zijn grote aaneengesloten logistieke kavels nodig van vele hectaren groot. In regionaal verband (Hart van Brabant) worden afspraken gemaakt waar de ruimte wordt gezocht om deze vraag vanuit het bedrijfsleven te faciliteren.

Conclusies

- De logistieke sector biedt veel werkgelegenheid en draagt bij aan de welvaart in De Langstraat. Deze sector zal de komende 10 jaar nog aanzienlijk groeien.
- Het bedrijfsleven heeft zich onder andere met de stichting Oog voor de Logistiek (De Langstraat) en de verbinding met het Huis voor de Logistiek (Hart van Brabant) goed georganiseerd
- De krapte op de arbeidsmarkt neemt toe, daardoor worden personeelstekorten in de Logistieke sector verwacht
- De logistiek sector is de belangrijkste sector met een uitbreidingsvraag voor bedrijfsground (grote kavels)

Mogelijke acties:

- Tesamen met het Platform voor Techniek de belangstelling in De Langstraat voor het logistieke en technische vak vergroten en hiervoor concrete plannen maken en uitvoeren. Tevens dient er afstemming plaats te vinden met Logistiek Midden Brabant(LMB).
- Inzetten op de ondersteuning van de ontwikkeling van een logistieke academie De Langstraat. De stichting Oog voor de Logistiek neemt hiertoe het voortouw in nauwe samenwerking met DMG.
- Gemeenschappelijke inzet van de logistieke acquisitie en branding van de logistieke hotspot. Uitwerken van een acquisitiestrategie.
- Inzetten van een lobby voor de verbetering van het wegnet onder andere door de aanpak van het knooppunt Hooijpolder en het optimaliseren van de primaire vaarwegen voor schepen tot maximaal vaarklasse V.
- Voor de verbetering van het ondernemingsklimaat de noodzaak van de realisatie van betaalbare huisvesting onder de aandacht blijven brengen.
- Ook de personeelsbereikbaarheid van de bedrijventerreinen dient te worden verbeterd. Daarbij past een betere bereikbaarheid per fiets verbeterd en openbaar vervoer.
- Faciliteren van de aanleg van glasvezelnetwerken.

3.4 Metaal- en machineindustrie

Inleiding

De industriële sector, en in het bijzonder de metaalindustrie, heeft in de Langstraat naar verhouding een grote omvang in termen van werkgelegenheid. In de Langstraat is deze sector ongeveer 1,5 keer zo groot als gemiddeld landelijk. De industriële sector brengt inkomsten van elders naar de lokale economie, vanwege het feit dat de producten vaak worden geëxporteerd. De export betekent een bijdrage in de welvaart van De Langstraat.

Vanuit lokaal Heusdens beleid is in de periode van 2007 tot en met 2014 stevig ingezet op het behouden en versterken van 'metaal en engineering'. Voor het bedrijventerrein Metal Valley te Drunen is ingezet op behoud van ontwikkelingsruimte voor de metaalindustrie en het bestemmingsplan is daar op toegesneden. Vanuit de inzet voor de versterking van industrie door middel van innovaties is de stichting Metal Valley Netherlands opgericht. Die stichting richt zich op innovaties en kennisontwikkeling in metaal en engineering. Vanwege de aard en omvang van de sector past een verbreding van dit beleid naar het niveau van De Langstraat.

Doel en ambitie

Behouden en versterken van de maakindustrie in de Langstraat. Hoe: door kennisontwikkeling en innovatiekracht.

Om werkgelegenheid en welvaart te behouden wordt gewerkt aan 'open innovatie' om de kennis en kunde rondom de maakindustrie, in het bijzonder de metallurgie, te behouden en uit te bouwen. Er wordt gewerkt aan een innovatief ondernemingsklimaat die de binding van (innovatieve) bedrijven in de metaal- (en machine)industrie met de Brabantse regio versterkt. In het bijzonder wordt de verbinding gelegd met SMART-industries en het Maintenance/Gate2-cluster.

Vestigingsklimaat

De maakindustrie in de Langstraat is geworteld in het verleden van de uitoefening van ambachten en het lokale ondernemerschap. Ten gevolge van de internationalisering in de industrie is de dynamiek erg groot en zijn sommige bedrijven ook niet meer in Nederlandse handen. Toch is voor veel industriële bedrijven De Langstraat nog een aantrekkelijke regio om in gevestigd te blijven. Belangrijk daarbij is de centrale ligging van de regio ten opzichte van Rotterdam, Antwerpen en het Europese achterland (bereikbaarheid in combinatie met nabijheid van klanten/de markt). Voor sommige bedrijven is ook de nabijheid van toeleveranciers (kennis) en het grotere netwerk van Brabantse (export)bedrijvigheid van belang.

Knelpunten en kansen

beschikbaarheid van personeel

Voor industriële bedrijvigheid, met name de 'metaal en engineering' bestaan nu al tekort van technisch geschoold personeel. Deze tekorten zullen met een groeiende economie verder toenemen en kunnen daarmee een belangrijke remmende factor op de groei van de sector worden. Ook wordt daardoor de prikkel voor sommige bedrijven om, als dat mogelijk is, zich in het buitenland te vestigen versterkt. Bij het ontstaan van krapte kan omscholing van werklozen naar technische functies kansrijk zijn. Verder kan gewerkt worden aan de verhoging van de participatiegraad en kunnen arbeidsmigranten soelaas bieden om de productieontwikkeling mogelijk te blijven maken.

Imago

Ten gevolge van het imago van de metaalsector kiezen veel jongeren in eerste instantie niet voor een (ambachtelijk) vak in de metaalsector. Het werk wordt niet als hip gezien en het beeld bestaat dat de sector geen goede arbeidsvoorwaarden en omstandigheden kent. Behoud van personeel voor de sector is daardoor moeilijker. Scholen hebben vanwege het imago met een gebrek aan instroom van leerlingen in de techniek te kampen en de sector heeft een gebrek aan geschoolde arbeidskrachten. Door diverse techniekplatforms wordt gewerkt aan het imago van de techniek en wordt de belangstelling van jeugdigen voor dit vak gewekt. Ondersteunen van projecten van het Platform voor Techniek (TechXperience) in de Langstraat past daarom in dit economisch programma voor de Langstraat.

Kansen

Het netwerk van metaal- en maakbedrijven in de Langstraat kan worden versterkt door middel van bijeenkomsten. Verder kan kennisuitwisseling en innovaties worden gestimuleerd tussen bedrijven in nauwe samenwerking met de stichting Metal Valley Netherlands.

Conclusies:

- De (ambachtelijke) kennis en innovatiekracht van de sector vormt een belangrijke kracht en biedt ontwikkelingskansen,
- Het stimuleren van innovaties en kennisuitwisseling is van groot belang voor het behoud en de ontwikkeling van de sector,
- De beschikbaarheid van (technisch geschoold) personeel en het imago van de sector zijn de belangrijkste knelpunten voor de sector.

3.5 Schoen- en lederindustrie

Inleiding

De Langstraat vormde eeuwenlang het centrum van de Nederlandse schoen- en lederproductie. Het hart van de Langstraat wordt gevormd door de stad Waalwijk, waar ook het Nederlands Leder en Schoenen Museum is gevestigd. De leer en schoenenindustrie heeft deze streek gemaakt tot wat hij is. Rond 1860 richtten samenwerkende schoenmakers kleine werkplaatsen in, de zogenoemde manufactuur, waar ze gezamenlijk gebruikmaakten van enkele machines. Toen er tijdens de Frans-Duitse Oorlog van 1870 een enorme vraag naar (militaire) schoenen en tuigleer ontstond, stapten de 'schoenenbazen' - die tot dan grote aantallen thuiswerkers inzetten - over op machinale productie. De thuiswerkers verdwenen echter nog niet. Pas rond de Eerste Wereldoorlog wonnen de fabrieken de slag om de schoenmakerij. Toen eind jaren vijftig de E.E.G. werd opgericht zette de neergang van de schoenindustrie in. De arbeidsintensieve schoenproductie kon niet concurreren met lagelonenland Italië. De branche anticipeerde daarop en schakelde geleidelijk over op schoenenimport. Deze trend zet zich door tot op de dag van vandaag.

Doel en ambitie

De voormalige schoenproducenten hebben zich aangepast aan de veranderde tijd, fabricage vindt veelal in het buitenland plaats. De werkzaamheden in de Langstraat beperken zich hoofdzakelijk tot ontwerp/design en de handel van schoen en leder. De bedrijvigheid van deze sector is gespreid gevestigd in De Langstraat, in de drie gemeenten Loon op Zand, Heusden en Waalwijk bevinden zich belangrijke schoen- en lederbedrijven. Voorbeelden hiervan zijn onder andere Van Haren (Waalwijk), Ottobock-JosAmerica die orthopedische schoenmachines maken (Nieuwkuijk), Durea (Drunen), Van Lier (Loon op Zand) en Van Beers (Kaatsheuvel). De Langstraat kent inmiddels de grootste concentratie van schoenhandelsbedrijven in Europa. Een groot deel van deze bedrijven hebben de krachten gebundeld in de SeLL. SeLL staat voor schoen en leder sociëteit de Langstraat. Het SeLL is in eerste instantie een netwerkclub voor bedrijven die behoren tot de schoenen-, leder-, lederwaren- en aanverwante branches in de regio de Langstraat. SeLL heeft de ambitie de branche en de regio op de kaart te zetten door HET platform in Nederland te zijn voor de schoenen-, leder- en lederwaren markt en herkend en erkend te worden als autoriteit, het imago van de Langstraat te (re-)vitaliseren en het bevorderen van een structureel kennis- en sociaal netwerk binnen de schoenen-, leder- en lederwaren branche.

Vestigingsklimaat

In de Langstraat wordt de historie en het belang van de schoen- en ledersector voor de regio onderkend Anno 2015 zien voortrekkers in de schoen- en lederbranche mogelijkheden om in het voormalige gemeentehuis in Waalwijk, hartje centrum, een design en ontwerpschool op te zetten die bekendheid geniet over de hele wereld. Tijdens de consultatie van de drie raden, ondernemers, onderwijs en Baanbrekers is gebleken dat men deze branche in de Langstraat nog steeds belangrijk vindt.

Knelpunten en kansen

De schoen- en ledersector ziet een aantal belangrijke kansen voor de sector:

- Door technologische ontwikkeling en stijging van lonen elders in de wereld, kunnen sommige productieactiviteiten misschien weer worden teruggedraaid naar de regio (reshoring)
- Er bestaat samenhang van deze sector met de vrijetijdseconomie (schoenwinkels) en de logistieke sector (handelsstromen).
- De (door)ontwikkeling van het onderwijs voor deze branche.

Om die kansen te benutten onderkent de sector dat er voldoende financiering voor beschikbaar moet worden gemaakt, de sector denkt daarbij aan het benutten van een (op te richten) kredietunie. Om tot de benutting van de bovenstaande kansen te komen wil de sector ook nader onderzoek doen en daar plannen voor ontwikkelen. De plannen moeten uitmonden in groei, innovaties en samenhang verdere samenwerking in deze sector.

Imago

Er bestaat een bepaalde consensus dat meer aandacht aan het imago van deze sector zou kunnen worden besteed en het nadrukkelijker onderdeel van het imago van de Langstraat zou kunnen zijn. De overtuiging bestaat dat een verplaatsing van het schoen- en ledermuseum naar het stadshart van Waalwijk, nu nog gevestigd op bedrijventerrein Zanddonk, unieke

kansen biedt om het leder- en schoenenprofiel van De Langstraat zowel cultuurhistorisch, toeristisch als economisch verder te ontwikkelen. Het museum kan daarbij dienen als visitekaartje van de stad én de regio.

Dienstverlening (lokale) overheid

In het coalitieprogramma van de gemeente Waalwijk 2014-2018 wordt het verplaatsen van het museum gezien als één van de drie belangrijkste projecten. De gemeente kiest ervoor om de focus te leggen op de realisatie van een toonaangevend nieuw museumconcept in het hart van de stad. Een museum dat meer dan actief de verbinding aangaat met de actuele ontwikkelingen in leder en schoenen én de stad en regio. De lokale overheid legt de focus op het museum vanuit haar publieke verantwoordelijkheid en vanuit een geloof in de katalyserende en verbindende functie van het museum. De gemeente wil daarmee ook ruimte bieden aan andere partijen in de samenleving om in gezamenlijkheid concreet invulling te geven aan Waalwijk én De Langstraat als hét centrum van leder en schoenen.

Voorzieningen

Een nieuw museaal concept wordt zo vormgegeven dat het integraal onderdeel uitmaakt van een dagje erfgoed-, lederdesign- of schoenenmodebeleving. Daarbij wordt gezocht naar een goede balans tussen educatie/informatie en entertainment. Het is de bedoeling dat deze ontwikkeling ook andere ondernemers inspireert om nieuwe initiatieven te ontwikkelen in de Langstraat zodat het Thema Schoen en Leder nog meer lading krijgt, en kan gaan dienen als beeldverhaal voor de regio de Langstraat.

Nabijheid van klanten en markt

De Europese markt en in het bijzonder de Nederlandse markt is vanuit de Langstraat goed bereikbaar. Belangrijker voor de schoen- en lederhandel is de deskundigheid op dit vlak die in de Langstraat is geconcentreerd. In de Langstraat is veel kennis aanwezig van design van schoenen tot en met de bouw van machines voor de productie en/of reparatie van schoenen. Juist die bundeling van kennis en kunde op dit vlak kan voor sommige ondernemingen interessant zijn voor de vestigingskeuze. Een kans voor deze sector om weer dicht bij de klant te komen is het terughalen van de productie van schoenen naar Nederland. Automatisch zijn de klanten dan dichtbij.

Conclusies

- Al zijn de hoogtijdagen van lokale schoenproductie voorbij, de schoen- en lederbranche is anno 2015 nog steeds van belang voor de Langstraat. Van industrieel centrum is de Langstraat ontwikkeld in een handelcentrum en logistiek knooppunt voor de schoenenbranche. Er zijn wellicht mogelijkheden om in de nabije toekomst een deel van het productieproces weer te reshoren naar de Langstraat. Dit zou een verdere versterking van de sector met zich meebrengen.
- De bestaande opleidingen zouden niet aansluiten bij de vraag van de markt. Belangrijk is om hier het contact tot stand te brengen tussen onderwijs en ondernemers. Ook de overheid(Baanbrekers) zou een bijdrage kunnen leveren ten aanzien van het leveren van de juiste handjes.
- De SELL heeft de belangrijke ambitie om als organisatie en als branche in De Langstraat erkend en herkend te worden als autoriteit voor de de schoenen-, leder- en lederwarenmarkt.
- De gemeente Waalwijk ondersteunt deze ambitie met de doorontwikkeling van het SLEM; in het stadscentrum een nieuw museum en educatieconcept. Daarnaast zou de Langstraat haar (city)marketing op schoen en leder kunnen verstevigen door meerdere sectoren hierin te betrekken en te vermarkten.
- Het imago van de sector dient verder verbeterd en verstevigd te worden. Dit zal in combinatie met het Sell dienen te worden opgepakt. Verbreding van de Sell is daarbij wenselijk. Wellicht dat het Sell meerder diensten voor bestaande leden kan ontwikkelen zoals het hierboven genoemde internet platform.

Mogelijke acties:

- Ondersteunen van het streven van de sector om een design en ontwerpschool voor schoenen en leder verder te ontwikkelen met het SLEM.
- Uitvoeringsplan maken voor de realisatie van het schoen- en ledermuseum in het centrumhart van Waalwijk, inpassen van dit plan in een eventuele herontwikkeling van het stadscentrum.
- Imago in samenwerking met het SeLL verbeteren. Vermarkten van schoen en leder in de breedste zin. Kennis, arbeid en innovatie laten delen door de sector om te sector te laten groeien.

- Meer verbindingen tot stand brengen tussen onderwijs, ondernemers en overheid om zorg te dragen voor de juiste arbeidskrachten. Reshoring van het productieproces onder de aandacht brengen van de sector, en als overheid en onderwijs onderzoeken of we hier de arbeidskrachten voor kunnen leveren.

4 Wonen en infrastructuur

Dit hoofdstuk gaat in op de raakvlakken van het economische programma met de beleidsvelden wonen, infrastructuur en verkeer.

Er zijn vele factoren van invloed op de aantrekkelijkheid van het ondernemingsklimaat. Steevast behoort het woonklimaat tot de belangrijkste bepalende factor. Andere belangrijke factoren zijn onder andere het verkeers- en parkeerbeleid (bereikbaarheid), de dienstverlening en vergunningverlening, het ruimtelijk beleid en het startersbeleid.

4.1 Woonbeleid

Het belang van de aantrekkelijkheid van het woonklimaat is des te groter vanwege de verwachte tekorten op de arbeidsmarkt: ondernemers willen voor zichzelf en hun medewerkers goede mogelijkheden om aangenaam te wonen.

4.1.1 Woningmarkt

Binnen de Langstraat wordt de woningbouwprogrammering sinds 2011 op elkaar afgestemd om een gevarieerd en compleet aanbod aan woonconsumenten binnen de Langstraat te kunnen bieden. Inmiddels wordt een compleet pallet aan woonmogelijkheden door de drie gemeenten samen geboden. De samenwerking richt zich met name op het creëren van een goed evenwicht in kwalitatief en kwantitatief aanbod van woningen. Daartoe worden plannen steeds nadrukkelijker op elkaar afgestemd, zodat er sprake is van een complementaire markt in plaats van een concurrerende. De bereikbaarheid en het woonklimaat zijn zeer belangrijke randvoorwaarden voor een goed ondernemingsklimaat. Deze kwaliteiten biedt de Langstraat. Om ook in de toekomst een goed ondernemingsklimaat te kunnen blijven bieden is het nodig dat de bestaande plannen voor woningbouwontwikkeling ook werkelijk tot realisatie worden gebracht. Ondernemers hebben daarnaast aangegeven dat voor huisvesting van hun werknemers er in hun ogen onvoldoende sociale woningbouw aanwezig is.

Actiepunt:

- Het belang benadrukken voor de lokale economie van een grotere realisatie van goedkope betaalbare woningen (sociale woningen). Dit dient input te zijn voor het woningbouwbeleid.
 - De verwachting is dat dit ook bijdraagt aan een betere/passendere huisvesting voor arbeidsmigranten.

4.2 Infrastructuur en verkeer (bereikbaarheid)

Anno 2015 is de Langstraat goed bereikbaar over de weg met als belangrijkste verkeersaders de A59 en de N261. De Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat en de verbetering van de aansluiting van N261 met de A59 zijn daarbij van groot belang om de Langstraat goed bereikbaar te houden. Over water is de haven van Waalwijk een belangrijke ontsluiting van het gebied die een grote vervoerscapaciteit biedt. De nieuwe insteekhaven biedt kansen om de overslag capaciteit aanzienlijk te vergroten. Voor het personenvervoer is de verbetering van het openbaar vervoer een belangrijk aandachtspunt. Voor de toekomst moet gewerkt worden aan het behouden en verbeteren van de goede bereikbaarheid. Knelpunten waar nu al aan gewerkt kan worden zijn bijvoorbeeld het verbeteren van knooppunt Hooipolder dat de verbinding naar de Randstad vormt.

4.2.1 Parkeerbeleid

Een belangrijke positief onderscheidende factor van de Langstraat ten opzichte van de nabijgelegen steden 's-Hertogenbosch en Tilburg zijn de ruime parkeermogelijkheden. De zones van betaald parkeren zijn beperkt en bovendien kan de consument op veel plaatsen makkelijk zijn of haar auto kwijt. Het verdient daarom aanbeveling om die ruimte voor parkeren te behouden en dit gegeven in de beeldvorming ook te benutten als 'unique-selling-point' voor het winkelen in de Langstraat.

Actiepunt:

- Versterken en behouden van ruime parkeermogelijkheden en een goed handhavingsbeleid.

5 Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk gaat in op de belangrijkste conclusies die getrokken kunnen worden op basis van de voorgaande hoofdstukken. Op basis van deze conclusies worden ook een aantal algemene aanbevelingen voor vervolgstappen gedaan.

5.1 Conclusies

De economie van De Langstraat is sterk en veerkrachtig en heeft zeer diverse, maar ook samenhangende structuur. Om in de vaart van de snelle (mondiale) economische ontwikkelingen mee te kunnen, is een adequaat economisch programma nodig. De in dit document beschreven beleidslijnen en acties vormen het Economisch Programma voor de Langstraat. Voor de succesvolle uitvoering van een Economisch Programma voor de Langstraat zijn uiteraard vooral de mensen in de Langstraat van belang. Maar ook een goede afstemming en eensgezindheid binnen en tussen de geledingen van ondernemers, het onderwijs en de overheid over de te volgen koers kan daarvoor doorslaggevend zijn. De werklust van de Langstrater en de fysieke mogelijkheden in deze streek bieden in ieder geval een uitstekend startpunt voor een voortvarende economische ontwikkelingen.

5.2 Aanbevelingen

Op basis van de in dit document beschreven beleidslijnen en de voorgestelde acties kan de discussie in de gemeenteraden, met ondernemers en het onderwijs gevoerd worden over de te volgen koers. Prioriteiten kunnen worden uitgesproken en beleid en acties kunnen verder worden aangescherpt. Op basis hiervan kunnen de uitvoerende partijen, ondernemers, het onderwijs en de gemeenten Waalwijk, Loon op Zand en Heusden afspraken maken over de precieze uitvoeringsagenda en de planning daarvan.

De eerder beschreven sectorparagrafen worden op Langstraatniveau en op gemeentelijk niveau nader uitgewerkt in actieprogramma's. Op dat moment wordt de uitgangspunten van het beleid financieel vertaald en voorzien van een financiële onderbouwing.

Literatuur

Gemeente Heusden, gemeente Loon op Zand, gemeente Waalwijk. *Sociaal-economische verkenning De Langstraat*. Waalwijk, oktober 2014.

Kort de, E.-J. Ploumen H., Stopel, P., *Kwalitatief verdiepingsonderzoek bedrijventerreinen Noord-Brabant*. STEC. Arnhem, april 2015.

Mein, A., Velden, van der E., *Regionale detailhandelsfoto Hart van Brabant. Regio Hart van Brabant*. BRO. Boxtel, november 2013.

Provincie Noord-Brabant. *Van meer naar anders. Samen naar vitale werklocaties*. 's-Hertogenbosch, december 2014.

Regio Hart van Brabant. *Afsprakenkader detailhandelontwikkelingen*. Tilburg, april 2014.

Wigman, F., Van der Velden E., *Regionale detailhandelsvisie, Agrifood Capital Noordoost-Brabant*. BRO. Boxtel, mei 2015.

Websites:

Gemeente Heusden www.heusden.nl

Gemeente Loon op Zand www.loonopzand.nl

Gemeente Waalwijk www.waalwijk.nl

Noord-brabant. www.brabant.nl; www.brabant.databank.nl

Zuidelijke Land- en tuinbouw organisatie (ZLTO). www.zlto.nl

www.landbouwzorg.nl

www.zorgboeren.nl

AFKORTINGEN en BEGRIPPENLIJST

Baanbrekers	Uitvoeringsorganisatie voor (de uitvoering van) sociale wetten in de Langstraat van de gemeente Waalwijk, Loon op Zand en Heusden
BRO	Ruimtelijk Economisch onderzoeks- en adviesbureau.
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
GBA	Gemeentelijke basisadministratie
HBP	Heusdens bedrijven Platform
HBT	Heusdens bureau voor Toerisme
ISD	Intergemeentelijke sociale dienst, (inmiddels opgegaan in Baanbrekers)
KvK	Kamer van Koophandel
ELI	Economie, landbouw en innovatie.
Participatiegraad	Het aandeel van de mensen uit de beroepsbevolking van 15 tot 65 jaar die zich ook daadwerkelijk aanbieden op arbeidsmarkt
SOL	Stichting Ondernemend Loon op Zand
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VOF	Vlijmense Ondernemers Federatie
WBP	Waalwijks bedrijvenplatform
WML	Werkbedrijf voor gesubsidieerde arbeid, activering en trajecten Midden-Langstraat (opgegaan in Baanbrekers)
WOF	Waalwijkse Ondernemersfederatie
TNS-NIPO	Taylor Nelson Sofres, Nederlands Instituut voor de Publieke Opiniepeiling en marktonderzoek.
ZLTO	Zuidelijke land- en tuinbouworganisatie

Definitie

Duurzame ontwikkeling

Er moet sprake zijn van het gelijktijdig verbeteren van het economische, ecologische en het sociaal-culturele kapitaal.

Verbetering van het ene kapitaal mag niet ten koste gaan van één of beide andere kapitalen.

De ontwikkeling moet houdbaar zijn over generaties heen: er mag geen afwenteling in de tijd plaatsvinden.

De ontwikkeling moet ook houdbaar zijn op mondiaal niveau of, anders geformuleerd, onze ontwikkeling mag niet ten koste gaan van die in andere gebieden en andere landen.

BIJLAGE 1 Achtergrond en werkwijze

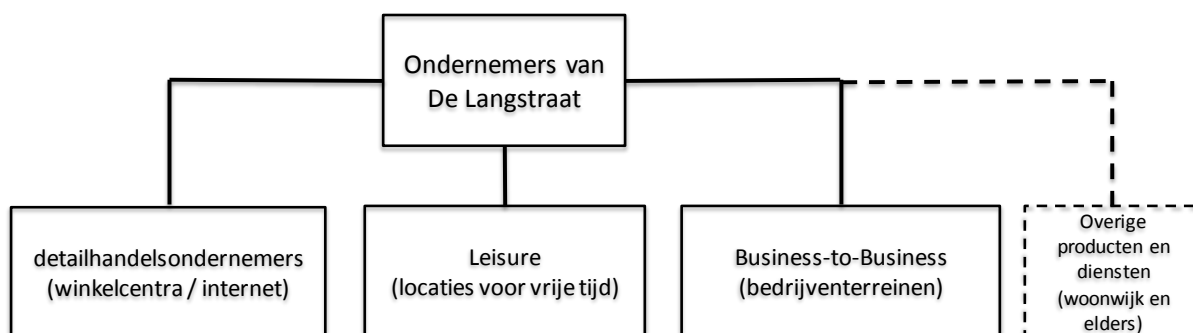
In deze bijlage wordt ingegaan op onderscheid tussen de detailhandelsbranche, ondernemers in de vrijetijdseconomie (Leisure) en business-to-business ondernemers. Daarnaast wordt de essentie van het staande beleid in de regio beschreven in relatie tot een aantal karakteristieke sectoren van de Langstraat. Ten slotte wordt ingegaan op de werkwijze die is gevolgd voor de totstandkoming van het Economische Programma voor de Langstraat.

B1.1 Detailhandel, leisure en business-to-business.

Ondernemers worden soms ingedeeld in drie categorieën, namelijk detailhandelsondernemers, ondernemers in de leisure (toerisme&recreatie) en business-to-business ondernemers (zie Figuur 5-1). De indeling is gebaseerd op een mengeling van drie criteria:

- Een indeling naar de functie van de ondernemer in de keten van producent naar consument. Business-to-business ondernemers leveren goederen en/of diensten hoofdzakelijk naar andere ondernemers en niet aan consumenten. Detailhandelsondernemers of leisure-ondernemers leveren goederen meestal vooral aan consumenten (eindgebruikers).
- Een indeling waarin de aard van de levering en het soort consument (eindgebruiker) dat de onderneming bedient doorslaggevend is. Detailhandelsondernemers verkopen namelijk gewoonlijk fysieke producten aan klanten die zichzelf meestal niet als toerist of recreant zullen bestempelen. Klanten van een toeristisch-recreatief bedrijf zullen zichzelf iets vaker wel als toerist of recreant zien en in ieder geval bezig zijn om "vrije tijd te genieten". Bedrijven in de toeristisch-recreatieve branche leveren bovendien ook vaker diensten, zoals bijvoorbeeld hotelovernachtingen, of een mengeling van producten en diensten.
- Het bovenstaande onderscheid valt meestal ook voor een groot deel samen met de locatie waar het bedrijf zich bevindt. Business-to-business ondernemers bevinden zich vaak op bedrijventerreinen. Detailhandelsondernemers of leisure ondernemers bevinden zich juist meestal op andere plaatsen namelijk in winkelcentra of bij een toeristisch gebied of een trekpleister. Dit locatie criterium past overigens zeker niet altijd bij de bovenstaande twee criteria. Er zijn namelijk ook soms detailhandelsondernemers op bedrijventerreinen en leisure-ondernemers in winkelcentra etc.

Figuur 5-1 grofmazige indeling bedrijfsleven De Langstraat

B1.2 Staand beleid

In oktober 2014 is de sociaal-economische verkenning De Langstraat verschenen. In die verkenning is ingegaan op de vraag in hoeverre De Langstraat een eigen identiteit heeft en of er redenen bestaan om het bedrijfsleven en de arbeidsmarkt in de Langstraat als een samenhangend geheel te benaderen. De conclusies en aanbeveling uit de economische verkenning vormen de basis voor het economisch programma De Langstraat.

In de sociaal-economische verkenning (2014) zijn diverse stukken geïntegreerd: bestaande onderzoeken, beleidsplannen van de afzonderlijke gemeenten en strategische beleidsstukken op regionaal niveau (Hart van Brabant, Noordoost Brabant).

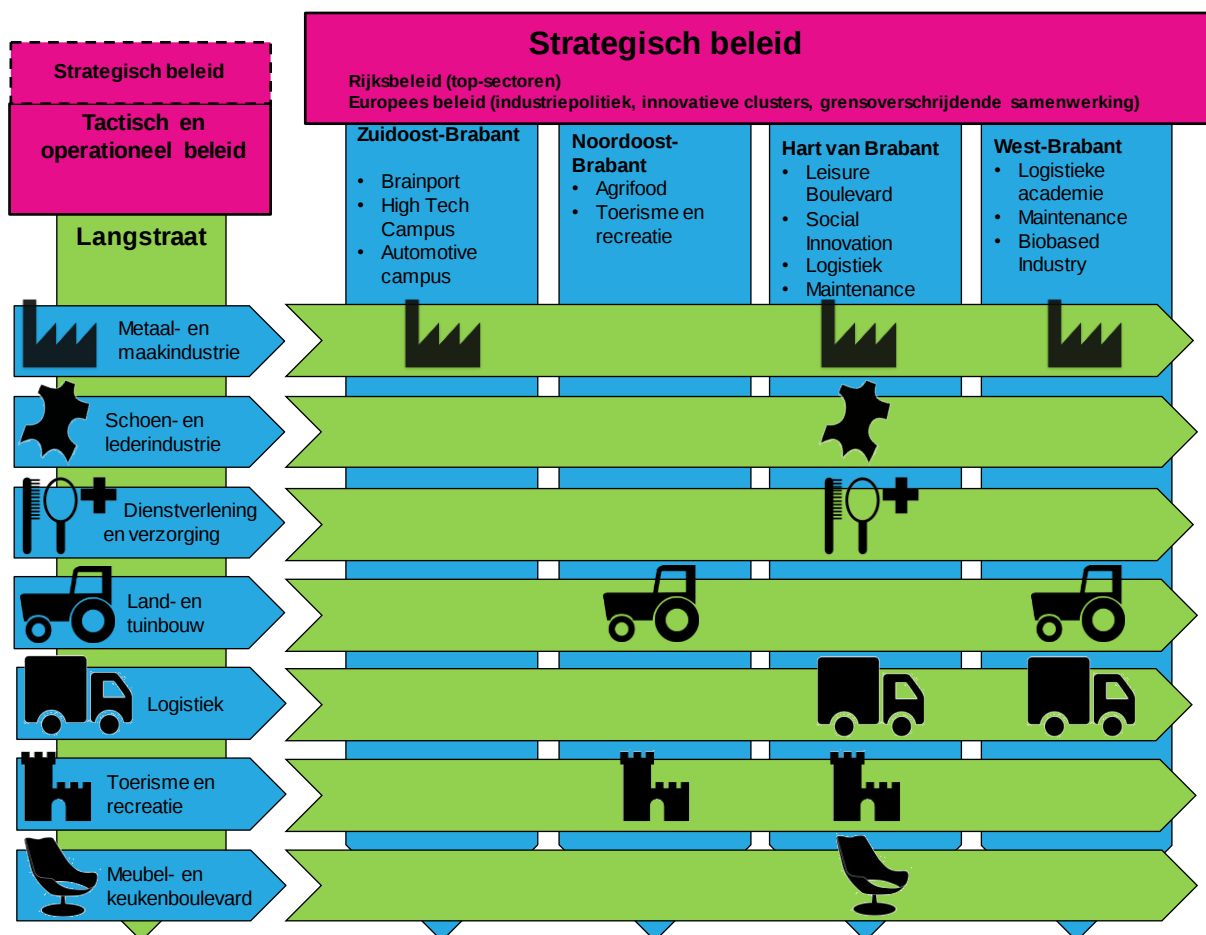
Belangrijke bestaande stukken waaruit is geput zijn onder andere het sociaal-economisch beleidsplan 2006-2010 (Waalwijk), het sociaal-economisch plan 2007-2011 en 2015 (Heusden), het sociaal-economisch beleidsplan 2011-2015 (Loon op Zand), de (concept)structuurvisies. De sociaal-economische verkenning gaat ook in op de verschillende rollen van de ondernemers, het onderwijs en de overheid. In dit economische programma wordt dit geconcretiseerd in hoofdstuk

B1.2.1 Strategisch beleid van de regio's in relatie tot de Langstraat

In de sociaal-economische verkenning is het strategisch en tactisch-operationele beleid van De Langstraat geschetst in relatie tot de vier Brabantse regio's. Daaruit blijkt dat De Langstraat een waardevolle bijdrage kan leveren aan de ambities van de regio's Noordoost Brabant en Hart van Brabant waar de Langstraat van deel uitmaakt.

In Figuur 5-2 is de samenhang tussen de visie en beleidsmatige keuzes in de Langstraat en landelijke en regionale speerpunten weergegeven. De aard van de bedrijvigheid in de Langstraat is erg divers. In combinatie met de centrale ligging van de Langstraat leidt dit ertoe dat meerdere ontwikkelingen in verschillende regio relevant zijn. De verwevenheid met de speerpunten van Hart van Brabant is uiteraard verhoudingsgewijs sterk, al was het maar omdat Loon op Zand en Waalwijk als vanouds onderdeel zijn van deze regio.

Figuur 5-2 Illustratie van de samenhang tussen strategische regionale speerpunten en de visie en beleidskeuzes in de Langstraat

Bron: Sociaal-economische verkenning De Langstraat (2014).

B1.2.2 Het programma van Hart van Brabant en De Langstraat

In de onderstaande tabel is op beknopte wijze het verband gelegd tussen het economische programma van Hart van Brabant en het Economische Programma voor De Langstraat. Uit de tabel blijkt dat er veel verbinding en een logische samenhang bestaat tussen de beide programma's.

Tabel B1: het verband tussen de werkagenda van Hart van Brabant en het Economisch Programma De Langstraat schematisch weergegeven.

Onderwerp	Hart van Brabant, Midpoint Brabant (samenwerking met 3 o's)	Langstraat
Beleidsstukken	Werkagenda Regio Hart van Brabant. Nieuwe dynamiek, krachtig perspectief. Mei 2012. Meerjarenagenda HvB 2016-2020 (is in de maak).	Heusden, Loon op Zand en Waalwijk; Op een nieuwe leest geschoeid! Maart 2011. Sociaal-economische Verkenning De Langstraat (oktober 2014). Economisch Programma De Langstraat (november 2015).
Economie Speerpuntsectoren	Leisure - Leisure Boulevard - Kansenskaart - Leisureloket - Streeknetwerk Vitaal Leisure Landschap - Industrieel erfgoed en SLEM - Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen	Vrijetijdseconomie - Gezamenlijk bijdrage leveren aan ambitie regio. Dit door toevoegen aanbod, samenwerking tussen ondernemers, toeristenbureaus en gemeente. - Zorgen voor goede en bereikbare voorzieningen in een mooi decor: natuur (Nationaal Park) en cultuurhistorie. - Samenwerken in Platform de Langstraat
	Er is verbinding mogelijk met Leisure in Hart van Brabant	Detailhandel - Gezamenlijke startbijeenkomst Mariënkroon (Nieuwkuijk) - Eventueel nog te maken detailhandelsbeleid
	Logistiek - Verbetering logistieke faciliteiten (haven in Waalwijk, Railport Loven in Tilburg) - Huis voor de Logistiek - Samenwerken met West-Brabant (Dinalog) en Brainport	Logistiek - Oog voor de Logistiek - Logistieke academie (DMG)
	Aerospace & Maintenance (Gate2), SMART-industries - Rotary Wing Training Center - Aerospace&Maintenance House - Sim-Synergy [simulatoren] - Leerstoel cross-sectorale maintenance	Metaal- en Maakindustrie - Metaal en Engineering - Stichting Metal Valley Netherlands - Innovatievoucherregeling - Technology&Service Center (Wärtsilä)
	Zorg - Zorgacademie (ROC Tilburg) - Huis van de zorg - Chronische zorg Campus (ism Tilburg social innovation Lab –TiSiL-) - Zorg innovatie Platform	Geen speerpunt sector in De Langstraat
	Er is verbinding mogelijk met Leisure in Hart van Brabant	Schoen- en Lederbranche - Schoen-en Leder sociëteit De Langstraat (SeLL) - SLEM (Waalwijk)
Arbeidsmarkt	Menselijk kapitaal. “De regio werkt!” (mei 2011) is gebaseerd op 3 pijlers: - Eén werkgeversbenadering - Intensievere samenwerking onderwijs en bedrijfsleven (een leven lang leren). - Overleg tussen de 3 o's voor onderwijstechnische arbeidsmarktagenda.	Arbeidsmarktbeleid in de Langstraat heeft 3 pijlers: - Eén werkgeversbenadering (met HvB) - Talent-to-work (rechtstreekse koppeling ondernemers met talenten) - Geïntegreerd werkbedrijf Baanbrekers
Infrastructuur: verkeer & vervoer, landschap en bedrijventerreinen.	Basis op orde (bedrijventerreinen & verkeer en vervoer) - Regionaal ruimtelijke visie Hart van Brabant - Regionaal ruimtelijke overleg (RRO) - Landschappen van Allure (provincie) - Investeringsagenda regionale infrastructuur - Opwaardering A58 en A59 - Opwaardering Wilhelminakanaal en de industriehaven Waalwijk	- Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) - Intergemeentelijk actieplan samenwerking op bedrijventerreinen. Heusden, Loon op Zand, Waalwijk. Boxtel, Mei 2012 (=beleidsstuk)

B1.2.3 Provinciaal beleid

Op landelijk en provinciaal niveau doen zich diverse ontwikkelingen voor die ook gevolgen hebben voor de Langstraatse economie. De twee belangrijkste onderwerpen die op dit niveau momenteel spelen zijn:

- het overschot aan bedrijventerreinen en de herstructurering van verouderde terreinen. Zie:
 - Van meer naar anders. Samen naar vitale werklocatie. Provincie Noord-Brabant, december 2014.
 - Kwalitatief verdiepingsonderzoek bedrijventerreinen Noord-Brabant, april 2015;
- de veranderingen in de detailhandelsbranche ten gevolge van veranderend consumentengedrag. Zie:
 - Regionale detailhandelsfoto Hart van Brabant, 12 december 2013.

Over deze twee onderwerpen wordt onder regie van de provincie op regionaal niveau afgestemd en worden bestuurlijke afspraken gemaakt (zie: Afsprakenkader Detailhandelsontwikkelingen Hart van Brabant, april 2014). In de zomer van 2015 worden afspraken voorbereid over de ruimte voor ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen in Hart van Brabant. Daarnaast worden in regionaal verband strategisch-economisch programma's ontwikkeld, zoals in Hart van Brabant het accent op onder andere social innovation en de Leisure Boulevard is komen te liggen.

Om onevenwichtige ruimtelijke ontwikkelingen tegen te gaan wordt onder regie van de provincie en in regionaal verband met alle gemeenten gewerkt aan de uitwerking van de 'ladder voor duurzame verstedelijking'. Er worden richtlijnen opgesteld voor ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van wonen, bedrijventerreinen, stedelijke ontwikkelingen, detailhandelsontwikkelingen en de kantorenmarkt.

In de praktijk betekent dit dat nieuwe ontwikkelingen in de vorm van toevoeging van nieuwe vierkante meters niet 'zomaar' toegestaan zijn. Er moet worden aangetoond dat er een behoefte is (dat het nodig is) en nieuwe ontwikkelingen moeten vaker in regionaal verband worden afgestemd. Tegelijk moet er voldoende ruimte blijven voor dynamiek en innovatie. Deze 'ladder' heeft voor de Langstraat vooral consequenties voor ontwikkelingen op bedrijventerreinen, in detailhandelscentra en in iets mindere mate voor kantoorlocaties.

Om lokale ontwikkelingen mogelijk te blijven maken en tegelijk goed gebruik te maken van de regionale ontwikkelingen en kansen is in de praktijk geen gemakkelijke opgave. Intensief samenwerken met gelijkgestemde buurgemeenten versterkt de slagkracht van de gemeentelijke organisatie, doet recht aan de economische realiteit en is een antwoord op deze veranderingen. De samenwerking in de Langstraat van versterkt de mogelijkheid voor Loon op Zand, Waalwijk en Heusden om haar belangen in de regio's Hart van Brabant en Noordoost Brabant te behartigen en kansen voor het lokale bedrijfsleven te blijven benutten.

B1.3 Werkwijze

B1.3.1 Proces

Het economisch programma is tot stand gekomen onder regie van de stuurgroep economisch beleid van de Langstraat. In deze stuurgroep zijn de overheid, ondernemers en het onderwijs in de Langstraat vertegenwoordigd.

De gemeenteraden van Loon-op-Zand, Heusden en Waalwijk zijn door middel van twee gezamenlijke raadsvergaderingen betrokken bij het onderwerp sociaal-economische zaken in De Langstraat. Op 23 januari 2013 heeft een bijeenkomst bij Mariënkroon plaatsgevonden waarbij het accent heeft gelegen op sociale zaken. Op 21 augustus 2013 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden bij de Efteling, daarbij lag het accent op de ruimtelijk-economische invalshoek. Er is aan de drie gemeenteraden van Waalwijk, Loon op Zand en Heusden een toelichtende presentatie gegeven over het economische programma De Langstraat op 22 januari 2015 (Waalwijk), op 12 maart 2015 (Heusden) en op 4 juni 2015 (Loon op Zand). Ten slotte is op 3 november 2015 een themabijeenkomst georganiseerd waarbij de drie raden, ondernemers, het onderwijs en Baanbrekers waren uitgenodigd.

De detailhandelssector is Langstraat-breed uitgenodigd voor een bijeenkomst op in maart 2015 over de meest actuele detailhandelsontwikkelingen. Het veranderende consumentengedrag onder invloed van internet en de invloed die dit heeft op winkel- en dorpscentra en de rol die ondernemers en overheid in deze ontwikkelingen kunnen spelen zijn daarbij besproken. De uitkomst van deze bijeenkomst is meegenomen in dit economische programma.

Het business-to-business bedrijfsleven is betrokken door twee bijeenkomsten in 2015 over het economisch programma met een selecte groep ondernemers. Bij de tweede bijeenkomst waren het Waalwijks bedrijvenplatform (WBP), het Heusdens bedrijvenplatform (HBP) en de Stichting Ondernemend Loon op Zand (SOL) uitgenodigd. Het onderwijsveld en Baanbrekers zijn voor één bijeenkomst over dit onderwerp uitgenodigd.

Er wordt gestreefd naar vaststelling van het economisch programma door de drie raden in december 2015.

B1.3.2 Communicatie en draagvlak

De besturen van de ondernemersverenigingen Waalwijks Bedrijvenplatform (WBP), Stichting Ondernemend Loon op Zand (SOL), het Heusdens Bedrijven Platform (HBP) zijn geïnformeerd over de tot standkoming van het economisch programma De Langstraat en het feit dat daarvoor in maart 2015 een bijeenkomst met een selectie van ondernemers uit de Langstraat georganiseerd was. Voor de vervolgbijeenkomst waren, op verzoek van de ondernemers, het WBP, het HBP en de SOL uitgenodigd om aan te sluiten voor de inhoudelijke discussie.

BIJLAGE 2 SWOT-De Langstraat in het kort

Onderstaand is een beknopte SWOT-analyse gegeven van de Langstraat vanuit het perspectief van de economische ontwikkeling.

Voor de Langstraat kunnen een aantal **kansen** tot ontwikkeling worden gebracht:

1. vanuit de verscheidenheid, veerkracht en het ondernemerschap inzetten op het mogelijk maken van **innovaties** (o.a. innovatiefonds voor ondernemers Hart van Brabant), [bekendheid en toegankelijkheid van het innovatiefonds verbeteren]
2. bestaande kwaliteiten ontwikkelen en etaleren. Gezamenlijke **ontwikkeling en promotie** van de vrijetijdseconomie die de regio heeft. Toerisme en recreatie stimuleren in balans met de natuur en het comfort van inwoners van de Langstraat. Samenwerking tussen Langstraatse ondernemers stimuleren en investeringen van ondernemers en ontwikkelaars aantrekken,
3. de Langstraat wordt hoog gewaardeerd als plaats waar het aangenaam **wonen en recreëren** is tussen de twee stedelijke polen 's-Hertogenbosch en Tilburg. Er wordt ingezet op hoogwaardigheid op dit vlak,
4. verder verbeteren van de **bereikbaarheid** (havenontwikkeling, hoogwaardig openbaar vervoer),
5. de **speerpuntsectoren** verder versterken.

Er zijn ook een aantal zaken die een knelpunt kunnen worden als er onvoldoende maatregelen worden getroffen. De volgende zaken vormen dan een **bedreiging** voor de sociaal-economische ontwikkeling:

1. een goede **bereikbaarheid te behouden** en verbeteren (Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat),
2. de **(her)vestiging van bedrijven** goed te kunnen ondersteunen,
3. antwoorden vinden op de **mismatch** op de arbeidsmarkt. Werkloosheid (met name onder laaggeschoolden en personen met een afstand tot de arbeidsmarkt) en sociale ongelijkheid bestrijden door onder andere:
 - a. meer scholing,
 - b. werk te creëren aan de onderkant van de arbeidsmarkt.
4. toekomstige knellende **tekorten** op de arbeidsmarkt in bepaalde beroepsgroepen te **voorkomen**.

5.

BIJLAGE 3 Ondernemers, onderwijs en (lokale) overheid

Inleiding

Een goed functioneren van het bedrijfsleven, het onderwijs en de overheid en de wisselwerking daartussen is van groot belang voor de ontwikkeling van de (lokale) samenleving. Een goede samenwerking tussen de 3 o's is daarvoor belangrijk. Mede om die reden hebben ter voorbereiding van het economische programma voor de Langstraat voorbereidende bijeenkomsten plaatsgevonden met ondernemers, het onderwijsveld en Baanbrekers. In de bijeenkomsten is nagedacht op welke manier het ondernemerschap in de Langstraat de komende jaren nog aantrekkelijker gemaakt kan worden.

Vraagstelling en resultaten

Met een diverse gezelschap van ondernemers is gezocht naar de belangrijkste factoren voor een succesvolle ontwikkeling van het Langstraatse bedrijfsleven. Aan hen is gevraagd wat zij positief en negatief vinden van deze regio en wat er in hun ogen de komende tijd ontwikkeld zou moeten worden voor een sterker ondernemingsklimaat. De ondernemers is ook gevraagd **hoe** zij hun bedrijf, bedrijfstak en ondernemerschap in de Langstraat over een jaar of 5 tot 10 willen zien en wat daarvoor nodig om het (positieve) toekomstbeeld te laten slagen. Verslagen van deze bijeenkomsten treft u aan in bijlage 1.

De drie belangrijkste factoren die negatief werden ervaren waren:

- Beschikbaarheid van (gekwificeerd) personeel. Hieronder vallen onderwijsgerelateerde zaken zoals afwezigheid van onderwijsinstellingen en studenten en de match tussen onderwijs en bedrijfsleven. Verder is ook de afwezigheid (en omvang van) voldoende arbeidspotentieel als negatieve factor genoemd.
- De dienstverlening en het functioneren van de overheid (in brede zin) is vaak genoemd. Dit gaat dan over zeer diverse zaken waaronder het tempo van de vergunningverlening, het gebrekkige overleg van de drie o's etc.. Daarnaast is de dienstverlening van de overheid ook een aantal malen positief genoemd.
- Het imago van de Langstraat en daaraan gerelateerd onderwerpen.

De drie belangrijkste positieve factoren waren:

- De bereikbaarheid en ligging van de regio.
- De voorzieningen in termen van een goed leefklimaat met veel groen, ruimte en natuur en prima toeristisch-recreatieve voorzieningen.
- De diversiteit van ondernemingen en de ondernemingsgeest. Dit is een mengeling van waardering voor de aanwezige voorzieningen en de nabijheid van klanten en/of de markt.

Van de vijf belangrijkste ontwikkelpunten die werden genoemd hangen er vier samen met de vestigingsfactoren.

- Het verbeteren de dienstverlening van de overheid, inclusief de samenwerking tussen de drie o's,
- imagoverbetering en promotievoorstellen,
- stimuleren van gerichte opleidingen en een betere match tussen bedrijfsleven en onderwijs (beschikbaarheid van geschikt personeel)
- het verbeteren van voorzieningen, onder andere centrumfuncties.

Eén ontwikkelpunt hangt samen met de doelstelling van het economisch programma, namelijk:

- het stimuleren van startend ondernemerschap, innovaties en het ontwikkelen van kennisintensief ondernemerschap.

Er heeft een aparte bijeenkomst plaatsgevonden (maart 2015) specifiek voor detailhandelondernemers. Op die bijeenkomst is uitgebreid gesproken over het veranderende consumentengedrag en de gevolgen daarvan. De noodzaak van aantrekkelijke winkelgebieden waar iets te beleven is werd onderkend. Daarnaast zijn diverse suggesties voor oplossingen in de toekomst gegeven, waarbij samenwerking tussen ondernemers (en ondernemers en de gemeente), het tegengaan van leegstand en het versterken van de promotie belangrijk gevonden werden.

Het onderwijsveld erkent dat er een betere verbinding met het bedrijfsleven gemaakt kan worden. Aan de wens die het bedrijfsleven soms heeft om op de korte termijn een bepaalde (soms grote) hoeveelheid geschoolde arbeidskrachten te leveren, kan het onderwijs echter niet voldoen. Het scholen van leerlingen heeft een doorlooptijd van jaren en tussentijds beginnen met het schooljaar wordt om planningstechnische redenen (en uit kostenefficiëncy) voorsnog niet gedaan. Vanuit het onderwijsveld ziet men wel goede mogelijkheden om meer met docentenstages te gaan werken en docent over de gang van zaken in het bedrijfsleven goed bij te scholen.

De arbeidsmarkt, het gezamenlijke belang

In de Langstraat werken Heusden, Loon op Zand en Waalwijk samen in en met de uitvoeringsorganisatie Baanbrekers. Baanbrekers is de organisatie in de Langstraat die invulling geeft aan het gemeentelijke sociale vangnet voor mensen die op enig moment op de gewone arbeidsmarkt (nog) geen werk hebben gevonden. Het programma "Talent 2 work" is bij uitstek een programma waarin op vraaggerichte wijze wordt gezocht naar nieuwe verbindingen en mogelijkheden voor mensen die op dit moment geen werk hebben.

Voor een gecoördineerde werkgeversdienstverlening is goede samenwerking met het UWV en andere organisaties in Hart van Brabant nodig. Het UWV bemiddelt namelijk voor een belangrijk deel van het aanbod van arbeidskrachten, namelijk al degenen die een ww-uitkering ontvangen. Dit zijn meestal ook de beter bemiddelbaren. Omdat het UWV alleen op regionale schaal opereert is hiervoor automatisch een aanpak op het niveau van Hart van Brabant nodig.

In het Sociaal Akkoord van 11 april 2013 hebben sociale partners, werkgevers en werknemers zich verbonden aan de doelstelling van de Participatiewet om zoveel mogelijk mensen met een arbeidsbeperking aan het werk te helpen. De 35 regionale werkbedrijven vormen de schakel vormen tussen werkgevers en mensen met een beperking. De werkgevers stellen zich garant om per 2026 100.000 extra banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. De overheid stelt zich daarnaast garant voor 25.000 extra banen. Voor de regio Midden Brabant gaat het tot en met 2016 om 380 garantieplaatsen in de marktsector en 50 garantieplaatsen bij de overheid. Hiervan zouden circa 86 garantieplaatsen in de Langstraat gerealiseerd moeten worden. Baanbrekers kan bij de uitvoering van deze opgave voor het deel van de Langstraat een rol van betekenis vervullen.

Het bedrijfsleven, het onderwijs en de overheid hebben vooral een duidelijk gezamenlijk belang in oplossingen voor de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven voorziet in sommige sectoren (kwalitatieve) tekorten op de arbeidsmarkt. Het onderwijs speelt een belangrijke rol in de (om)scholing van leerlingen voor de arbeidsmarkt. En de overheid wil dat personen met een uitkering of anderszins met een afstand tot de arbeidsmarkt zo gauw mogelijk (in een reguliere baan) aan het werk gaan. Met de verwachte tekorten op de arbeidsmarkt zal het bedrijfsleven onvermijdelijk een beroep gaan doen op arbeidsmigranten om aan de productievraag te kunnen blijven voldoen. Ook hierin is een belangrijke taak weggelegd voor de lokale overheid (regelgeving en woningbouw) en het onderwijs (o.a. in de Nederlandse taal).

BIJLAGE 4 Sectorprogramma's

In deze bijlage wordt in aanvulling op de tekst in hoofdstuk 3 met overzichtstabellen en een toelichtende tekst erbij sectorgewijs ingegaan op elk van de vestigingsfactoren voor de volgende sectoren:

- Vrijtijdseconomie (leisure),
- De detailhandelssector,
- Logistieke sector,
- Metaal- en maakindustrie,
- Schoen- en lederbranche.

Ten slotte wordt in de laatste paragraaf, met hulp van tabel 6, ingegaan op actiepunten en maatregelen die generiek betrekking hebben op de economie of in het bijzonder op innovatie. Daarvoor is een tabel opgenomen met een kolom 'algemeen' en een kolom 'innovatie'.

De genoemde (actie)punten zijn in de tabellen zo uitgebreid mogelijk opgenomen. Er is daarbij niet geselecteerd op haalbaarheid of prioriteit van de punten. Dit betekent dat voor het uiteindelijke economische uitvoeringsprogramma nog wel keuzes gemaakt moeten worden en prioriteiten moeten worden gesteld.

B4.1 Vrijtijdseconomie

Tabel 1: Vrijtijdseconomie

ASPECTEN VAN ECONOMISCHE VITALITEIT	Actiepunten / toelichting vrijetijdseconomie
Beschikbaar personeel	1. Voldoende stageplaatsen en kennismakingsmomenten 2. Netwerk voor zijinstroom ism opleiding
Servicegerichte overheid	1. Faciliteren ondernemers bij ruimtelijke procedures 2. Faciliteren kleine ondernemers
Imago	1. Samenwerking toeristenbureaus, geheel promoten ipv de afzonderlijke plaatsen 2. Samen oppakken promotie, marketing, productontwikkeling en projecten 3. Bord welkom bij binnenrijden regio 4. Verbinden evenementen, bundelen aanbod, 5. Keuze maken in te profileren gebied (Langstraat vs Hart van Brabant) 6. Inzet social media, internet 7. Verbindende samenwerking tussen ondernemers
Nabijheid markt	1. Acquisitie gericht op bedrijven mn verblijfsaccommodaties 2. Gastronomie
Voorzieningen (Aantrekkelijke woon- en verblijfstad)	1. Bezoekerscentrum of kenniscentrum 2. Relatie sport, watersport, paardrijden etc. 3. Bredere fietspaden, innovatie 4. Concentratie van horeca 5. Voldoende aanbod, verbinden 6. Fietsverhuur vanuit grote attracties 7. Investeren in het huidige MKB (tools regio)
Bereikbaarheid	1. Filebestrijding N261 en A59 2. Openbaar vervoer verbeteren, monorail, P&R 3. Onderlinge verbondenheid attracties middels 'treintje of huifkar'
Beschikbare locaties	1. Acquisitie voor Poort van Heusden, de Horst etc. 2. Oplossing spanning tussen huisvesting arbeidsmigranten op toeristenplaatsen. 3. Beter afstemmen (harde afspraken) breder dan de Lanstraat
Prijzen, tarieven en subsidies	

Imago

Zie hoofdtekst.

Dienstverlening (lokale) overheid

Zie hoofdtekst.

Voorzieningen

Zie hoofdtekst.

Nabijheid van klanten en markt

Zie hoofdtekst

Overige vestigingsfactoren

De overheidsdienstverlening, de nabijheid van markt/klanten en de prijs zijn de vestigingsfactoren die verder een rol kunnen spelen bij de ontwikkeling van de vrijetijdseconomie.

De overheidsdienstverlening is voor deze branche maar een beperkte invloed, de belangrijkste invloed van de overheidsdienstverlening laat zich gelden bij de vergunningverlening en het bieden van ruimte voor deze sector bij de ontwikkeling van bestemmingsplannen.

De nabijheid van klanten/markt speelt een rol bij de samenhang die de Leisure-boulevard biedt en de herkomst van de klanten die de Langstraat bezoeken. Het feit dat er in Hart van Brabant een concentratie van mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding is zorgt voor onderlinge kansen tussen ondernemers. De aanwezigheid van bezoekers van de Loonse en Drunense Duinen vormen bijvoorbeeld een kans voor nabij gelegen 'uitjes' zoals café's of een combinatiebezoek met de meubelboulevard. Verder vormen de inwoners van de steden 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda belangrijke concentraties van (potentiële) klanten voor de Leisure Boulevard.

De prijs speelt bij de vrijetijdssector in de Langstraat geen belangrijke rol. De prijs van vrijetijdsvoorzieningen zoals het toegangkaartje van de Efteling, een hotelovernachting in de regio en de kosten van de parkeervoorzieningen zijn ongeveer vergelijkbaar en wellicht positief onderscheidend ten opzichte van andere uitjes zoals Madurodam, De Keukenhof of ponypark Slagharen.

B4.2 Detailhandel

Tabel 2: Detailhandel

ASPECTEN VAN ECONOMISCHE VITALITEIT	Detailhandel
Beschikbaar personeel	- Participatiewet inzetten voor personeelsvoorziening in de detailhandel (praktijkonderwijs kan daarin brugfunctie vervullen) - Voor personeel kan worden geput uit stageairs of mensen met een beperking. Voor hen vormt de detailhandel een kans. - Vakmanschap en onderscheidend zijn (zoals bijvoorbeeld in delicatessenzaken) is cruciaal.
Servicegerichte overheid	De gemeente kan faciliteren door: - Beleid te voeren van concentratie van winkels in de kernen, - Het mogelijk maken van nieuwe functies voor non-food winkels, - Flexibele bestemmingsplannen maken die ruimte biedt voor ondernemerschap, - Mee te werken aan oplossingen voor leegstand.
Imago	- Investeren in imago is belangrijk

	- Aan merkontwikkeling gaan doen: “de Langstraat” een begrip laten worden. - Meer doen om ons te profileren: bijvoorbeeld met geprinte schoenen. - Eigen identiteit: meer bekendheid geven aan de uniciteit van winkelcentra en/of ondernemers in de Langstraat. Op de kaart zetten van wat er is! - ‘Winkelen in de Langstraat’-campagne
Nabijheid markt	- Samenwerking binnen de middenstand om gezamenlijk meer klanten te trekken is noodzakelijk en een sleutel tot verbeteringen. - Onderscheidende winkelcentra, waardoor ondernemers van elkaars klanten kunnen profiteren.
Voorzieningen (Aantrekkelijk Woon- en verblijfstad)	- Detailhandel in de kernen behouden (leefbaarheid) - Zorgen voor moderne scholing, kennisontwikkeling en delen van wijsheid - Aantrekkelijke winkelcentra waar het prettig verblijven is zijn nodig. - Combineren van publiektrekkende functies (zie ook voorbeelden uit Friesland en Groningen van multifunctionele centra).
Bereikbaarheid	- Goede parkeermogelijkheden Is belangrijk voor deze sector, voor de deur parkeren (o.a. gratis parkeren) - Goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer en met de auto is belangrijk
Beschikbare locaties	- Woonboulevard - Centrumontwikkelingen - Leegstand biedt kansen voor startende ondernemers en/of pop-up stores.
Prijzen, tarieven en subsidies	- Huurprijzen van het vastgoed omlaag (voor detailhandelondernemers soms een oplossing) - Regelgeving terugdringen. Dit leidt soms tot hoge prijzen. - o Voorbeeld: kosten voor een slager om zelf een koe te slachten bedroegen in 1990 € 12,50 en nu in 2015 € 750.
Andere zaken	- Concentratie van winkels, in het bijzonder supermarkten, in de dorpskernen is belangrijk. - Sturing in de beperking van het aantal m2 winkeloppervlak. - Ontwikkelen van funshopping! - Zorgen voor complementariteit van internet en fysieke winkel - De directe verbinding van het onderwijs met detailhandel zit vooral in stageplaatsen. - Besef: over 10 jaar zijn er 30% minder fysieke winkels. - Meegaan met de digitalisering van de economie, de consequentie accepteren dat dit sluiting betekent van bepaalde winkels. - Internettechnologie incorporeren in de bedrijfsvoering is een noodzaak. Detailhandel is de laatste schakel in de bedrijfsketen = noodzakelijkerwijs dienend. - Winkelen moet een beleving zijn! Voorbeeld is een gezamenlijke winkelruimte met verschillende verkooppunten en innovatieve (startende) ondernemers in Waspik. - Functies van winkelen combineren: - de pure noodzaak van boodschappen (kan ook via internet) - de winkelbeleving en de fun. - De kwaliteit en de onderscheidendheid is en tegenwoordig waar het om draait, niet de kwantiteit.

	- De verbinding met de producenten (ambachtelijke, lokale producten) is een belangrijke kans voor de detailhandel in de Langstraat. Streekproducten ontwikkelen.
--	--

Beschikbaarheid personeel

Momenteel zijn nog veel jonge mensen tot 23 jaar aan het werk in de detailhandel. Vanwege de ontgroening van de bevolking zal dit in de toekomst niet voldoende zijn om aan de vraag naar arbeid te voldoen. Daarom is nieuwe personeelsinzet op verschillende niveau's nodig.

Imago

Zie hoofdtekst.

Bereikbaarheid

Zie hoofdtekst

Voorzieningen

Zie hoofdtekst

Locatie

Zie hoofdtekst

Voor goede winkelcentra is de *goede locatie* en bereikbaarheid van groot belang. Er is anno 2015 veelal voldoende ruimte voor detailhandel. De concentratie van winkels en de kwaliteit van de locaties kunnen soms een knelpunt vormen voor een goed centrum.

Overige vestigingsfactoren

De *nabijheid van klanten* is erg belangrijk voor winkel- en boodschappencentra. Voor de detailhandel in De Langstraat betekent dit dat de eigen inwoners en de toeristen die van elders komen, bijvoorbeeld voor de Loonse en Drunense Duinen of voor de Efteling, de belangrijkste kansen bieden voor nieuwe omzet. *De prijs* van de winkelvierkante meters zijn anno 2015 een belangrijk onderwerp van discussie. Nu de detailhandel onder druk staat is de roep om verlaging van de huur van winkelpanden door vastgoedeigenaren groot. De *beschikbaarheid van personeel* is in de detailhandelsbranche (nog) geen belangrijk knelpunt. Een goede *dienstverlening van de overheid* is vooral belangrijk voor het bijeen brengen van verschillende belangen voor de detailhandelssector en de noodzaak om de leefbaarheid voor de bevolking te behouden.

B4.3 Logistiek

Tabel 3: Logistiek

ASPECTEN VAN ECONOMISCHE VITALITEIT	Logistiek
Beschikbaar personeel	1. Schoolkeuze programma's Logistiek maken 2. Logistieke Academie Langstraat 3. Op stap naar werk uitrollen over de regio en koppeling maken met de Dag van de Logistiek 4. 50 stageplekken creëren voor VMBO in de logistiek 5. inzet Job carving 6. Logistiek transferium
Servicegerichte overheid	1. Inzet accountmanagement voor logistiek
Imago	1. Branding Logistieke Hotspot 2. Aansluiten op imagoinitiatief Hart van Brabant Uitdragen diversiteit logistieke functies op MBO-HBO-Universitair niveau
Nabijheid markt	
Voorzieningen (Aantrekkelijk Woon- en verblijfstad)	Huisvesting arbeidsmigrante
Bereikbaarheid	1. Hooipolder en A2 2. Insteekhaven Bergsche Maas 3. Personeelsbereikbaarheid bedrijventerreinen, OV en fiets 4. Op bedrijventerrein scheiding tussen vrachtvervoer en personenwagens.
Beschikbare locaties	1. Uitbreiding Havengebied WW 2. Truckparking WW
Prijzen, tarieven en subsidies	Prijsdifferentiatie in relatie tot werkgelegenheid.
Andere zaken	Intensivering Parkmanagement.

Beschikbaarheid personeel

In aanvulling op de hoofdttekst: Het gaat er daarbij om dat nieuwe toestroom mogelijk wordt. Daarvoor kunnen projecten ingezet worden als op stap naar werk, dat zich richt op scholieren, het creëren van stageplekken (ambitie zou moeten zijn ten minste 50 plekken op VMBO niveau). Om mobiliteit te bevorderen zouden ook projecten gericht op mensen die in een uitkeringssituatie zitten, kunnen worden bevorderd, daarvoor is het logistiek transferium ingezet maar kan ook job carving een rol spelen.

Imago

In aanvulling op de hoofdttekst:

Het imagoinitiatief dat binnen Hart van Brabant loopt en dat de regio als logistieke hotspot op de kaart zet, kan ook benut worden om mensen enthousiast te maken voor het werk in deze sector. Het nadrukkelijker uitdragen dat de logistiek meer aan functies te bieden heeft dan alleen laaggeschoold werk (zoals functies als vrachtwagenchauffeur en magazijnmedewerker) kan ook bijdragen aan de imagoverbetering.

Dienstverlening overheid

Zie hoofdttekst.

Locatie

Zie hoofdttekst

Overige vestigingsfactoren

De infrastructuur, en daarmee de *bereikbaarheid*, van wegen en vaarwegen in de Langstraat is anno 2015 goed op orde. Het ontbreken van een spoorverbinding kan voor de vestiging van sommige bedrijven een belemmering zijn. Voor meer bedrijven is het gebrekkige openbaar vervoer een probleem, dit leidt namelijk tot een slechtere bereikbaarheid voor de medewerkers.

Om het voor mensen van elders aantrekkelijk te maken om in De Langstraat te komen werken en wonen is het *voorzieningsniveau* van belang. In de logistieke sector wordt krapte op de arbeidsmarkt verwacht, ook nu al heeft de sector soms al moeite om logistiek personeel aan te trekken. Het bedrijfsleven ziet goede en betaalbare (=goedkope) huisvesting als een belangrijke randvoorwaarde om voldoende arbeidskrachten te kunnen aantrekken. Het realiseren van meer sociale woningbouw is hiervoor een belangrijk instrument.

De *nabijheid van klanten* is een belangrijke bepalende factor voor het succes van veel logistieke bedrijven in de Langstraat. Veel logistieke bedrijven zijn ontstaan door de behoefte in deze streek aan het vervoer van bijvoorbeeld landbouwproducten of schoenen naar elders. Ook anno 2015 speelt de lokale economie nog steeds een belangrijke rol. Voor de ontwikkeling van de logistieke sector kan het bewustzijn over de structuur van deze markt nog kansen bieden voor verdere groei.

Voor de vestiging van grote logistieke bedrijven is de *grondprijs* een belangrijke factor. Logistieke bedrijvigheid heeft over het algemeen veel ruimte nodig en dus een groot oppervlakte bedrijfsgrond. Daardoor kan de grondprijs een relatief belangrijke overweging zijn voor vestiging in De Langstraat of elders.

B4.4 Metaal- en maakindustrie

Tabel 4: Metaal- en maakindustrie

ASPECTEN VAN ECONOMISCHE VITALITEIT	Metaal & maak
Beschikbaar personeel	1 Projecten Platform voor techniek 2 aanhaken bij de Techniek Academie Brabant 3 aantrekken technisch geschoolde migranten 4. mobiliteit binnen de bedrijven stimuleren, koppel senioren aan junioren 5. banentransferium/ banenpool
Servicegerichte overheid	Ondersteunen van initiatieven van o.a. Stichting Metal Valley Netherlands
Imago	Met platform Techniek wordt gewerkt aan het promoten van deze sector. Bekendheid geven aan Duurzaamheid in de sector Laten zien wat er gebeurt in deze sector (Open Dagen bedrijven, dag van de techniek)
Nabijheid markt	Verbinding Automotive Campus Helmond, maintenance Verbetering(en) in de keten: samenwerking met Agrofood en SMART-industries
Voorzieningen (Aantrekkelijk woon- en verblijfstad)	Goede opvang en scholingsmogelijkheden voor (arbeids)migranten. Jongeren faciliteren, denk aan starterswoningen.
Bereikbaarheid	Realisatie rontonde aan de Lipsstraat (Drunen) Hoopolder
Beschikbare locaties	In heel de Langstraat voor metaal in het bijzonder de ontwikkeling van bedrijventerrein Metal Valley
Prijzen, tarieven en subsidies	
Andere zaken	1. Netwerkversterken tussen bedrijven 2. Kennisuitwisseling via Stichting metal Valley Netherlands

beschikbaarheid van personeel

Zie hoofdstekst.

Imago

Zie hoofdstekst

Overige vestigingsfactoren

Voor vestiging van (industriële) bedrijven kan de prijs op twee manieren een rol spelen, de grondprijs kan meespelen en de prijs van de arbeid. Voor bepaalde industriële bedrijven zijn de brutoloonkosten in Nederland nog relatief gunstig, bij de afweging om te produceren in Nederland, Duitsland of België komt Nederland relatief gunstig uit de bus (prijs). Daar staat tegenover dat de productie van goederen juist vanwege de loonkosten soms is geneigd te verplaatsen naar het Oostblok of

het verre Oosten. De brutoloonkosten zijn in regionaal verband echter nauwelijks te beïnvloeden en vormen een gegeven. De prijs van de grond kan in regionaal verband in beperkte mate wel worden aangepast. De grondprijs is in de Langstraat relatief gunstig ten opzichte van de Randstad en verder vergelijkbaar met het prijspeil in haar directe omgeving in Brabant.

Het *voorzieningenniveau, de locatie en het serviceniveau van de (lokale) overheid* spelen bij de industriële sector meestal een minder grote rol. Belangrijk is wel dat er locaties beschikbaar zijn waar industriële bedrijvigheid is toegestaan: bedrijventerreinen van milieucategorie 4 en hoger.

De *nabijheid van klanten en/of de markt* speelt bij industriële bedrijvigheid in mindere mate een rol. De productie is namelijk tamelijk vaak op de export gericht. De *bereikbaarheid* is voor de maakindustrie in twee opzichten belangrijk: voor toeleveranciers en voor het vervoer van de productie naar elders moet het bedrijf in de regio goed bereikbaar zijn. De Langstraat ligt relatief gunstig in het netwerk van toeleveranciers van (half)fabricaten in de industriële Brabantse regio. Verder ligt de Langstraat relatief centraal voor verder vervoer over land of over het water naar de Randstadregio of naar bijvoorbeeld Duitsland.

B4.5 Schoen- en lederbranche

Tabel 5: Schoen- en lederbranche

ASPECTEN VAN CONOMISCHE VITALITEIT	Schoen- en lederbranche
Beschikbaar personeel	Doorontwikkelen van de ontwerp- en designopleiding
Servicegerichte overheid	(Landelijke) subsidie verkrijgen voor reshoring via Baanbrekers
Imago	Ontwikkeling van een beeldverhaal over schoen- en leder en de Langstraat Trots zijn op toonaangevende merken en speciale producten (zoals geprinte schoen). Marketing daarop baseren.
Nabijheid markt	Reshoring van de productie van schoenen
Voorzieningen (Aantrekkelijk Woon- en verblijfstad)	Studentenhuis voor studenten SLEM
Bereikbaarheid	(digitaal) Ontwikkelen van een digitaal schoen- en leder netwerksite (actie ism SELL)
Beschikbare locaties	SLEM, voormalig gemeentehuis Waalwijk
Prijzen, tarieven en subsidies	
Andere zaken	Meer aandacht voor kennis van schoenproductie in de opleiding (school ism bedrijfsleven). SELL versterken met meer bedrijven, oprichten van een interactief platform inzake arbeid, innovatie en kennis.

Imago

Zie hoofdtekst.

Dienstverlening (lokale) overheid

Zie hoofdtekst.

Voorzieningen

Zie hoofdtekst.

Nabijheid van klanten en markt
Zie hoofdstekst

Overige vestigingsfactoren

Beschikbaarheid personeel

In de Langstraat is naar verwachting de komende jaren voldoende personeel beschikbaar voor de schoen- en lederhandel. Gunstig voor de Langstraat is dat in deze regio verhoudingsgewijs veel personeel beschikbaar is dat (intern) opgeleid voor deze schoen- en lederbranche.

Voorzieningen en bereikbaarheid

Voor de schoen- en lederindustrie vergen de meeste *voorzieningen* geen speciale aandacht, behalve het schoen- en ledermuseum (SLEM). Het SLEM is een voor deze sector belangrijke voorziening die, tesamen met de inspanningen voor een beeldverhaal over deze sector, belangrijk zijn om de sector een impuls te geven. De *bereikbaarheid* speelt voor deze sector momenteel nog maar een beperkte rol. De handel in schoenen vindt momenteel steeds vaker via de digitale weg plaats. En de distributie vindt plaats vanuit (buitenlandse) fabrieken.

Locatie en prijs

Voor de schoen- en lederhandel zijn in de Langstraat voldoende bedrijfslocaties beschikbaar. Zowel bouwrijpe bedrijfsgrond als een aanbod van bedrijfspanden is beschikbaar om zich te vestigen. Ook zijn er diverse locaties beschikbaar voor verschillende milieucategorieën. De grondprijs lijkt voor de handel- en distributie in deze sector niet onderscheidend te zijn. Vanwege de relatief hoge loonkosten is echter het meeste productiewerk al jaren geleden naar het buitenland verplaatst.

B4.6 Algemeen en innovatiekracht

Tabel 6: algemene actiepunten en actiepunten die betrekking hebben op innovatie(s) in de Langstraat

ASPECTEN VAN ECONOMISCHE VITALITEIT	Algemeen	Innovatie
Beschikbaar personeel	1. Social return inzet van baanbrekers versterken 2. Opvang en integratie arbeidsmigranten verbeteren 3. Maatwerk samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven	Via de Honoursclub werken aan verbindingen van innovatieve studenten met het bedrijfsleven in de Langstraat
Servicegerichte overheid	1. e-dienstverlening 2. Gezamenlijk accountmanagement 3. Gezamenlijke acquisitie 4. Gezamenlijke vergunningverlening 5. Digitaal ondernemerspanel	Via het accountmanagement innovatieve starters met elkaar verbinden. Informatieknooppunt vormen.
Imago	1. Economische regiopromotie samen met het betreffende bedrijfsleven 2. Digitale profilering van de drie steden als onderdeel van de langstraat	Etaleren van de kwaliteiten van Langstraatse bedrijvigheid door (imago)campagne
Nabijheid markt	1. Afgestemde ontwikkelplannen voor de binnensteden 2. Afgestemde segmentering	..
Voorzieningen (Aantrekkelijk Woon- en verblijfstad)	1. De Langstraat als een divers woongebied neerzetten 2. Voorzieningen-niveau cultuur 3. Evenementen 4. Vrije tijd	Langstraat-activiteiten voor studenten en/of innovatieve starters organiseren. Ontmoetingsplek (café) voor innovatie bedrijven
Bereikbaarheid	1. gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) 2. Hooipolder 3. Parkeren 4. Fietsen 5. Digitale bereikbaarheid (glasvezel) 6. Waterbereikbaarheid	Verbinding maken met HAS 's-Hertogenbosch en Universiteit van Tilburg
Beschikbare locaties	1. Gezamenlijke / afgestemde inzet op revitalisering bedrijven terreinen 2. Lobby uitbreiding bedrijventerreinen 3. Samenwerking parkmanagement 4. Optimaliseren binnensteden	Kiezen voor één, twee of meer "incubator"-locaties
Prijzen, tarieven en subsidies	1 Grondprijsconcurrentie voorkomen 2 Stimuleren startende ondernemers 3 Erfpachtbeleid	
Andere zaken	1 Ondernemerspanel 2 Jaarlijkse beleidsthermo-meter	